

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Центр заочної, дистанційної та вечірньої форм навчання
Кафедра міжнародних економічних відносин

Іванова Людмила Сергіївна

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр
на тему «РОЗВИТОК ОФШОРНОГО БІЗНЕСУ У СВІТІ: СУЧАСНІ ТРЕНДИ І
ПРОБЛЕМА ДЕОФШОРИЗАЦІЇ»
Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»

Студентки II курсу

Л.С. Іванова

(підпис)

(ініціали, прізвище)

групи МЕ.мз-01с

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр.

Кваліфікаційна магістерська робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело _____

Л.С. Іванова

(підпис)

(ініціали, прізвище здобувача)

Керівник д.е.н., професор

М. І. Макаренко

(посада, науковий ступінь)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Суми – 2021 рік

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної магістерської роботи на тему
«РОЗВИТОК ОФШОРНОГО БІЗНЕСУ У СВІТІ: СУЧАСНІ ТРЕНДИ І
ПРОБЛЕМА ДЕОФШОРИЗАЦІЇ»

Студентки Іванової Людмили Сергіївни

Основний зміст кваліфікаційної магістерської роботи викладено на 48 сторінках, у тому числі список використаних джерел з 70 найменувань, який розміщено на 8 сторінках. Робота містить 9 таблиць, 5 рисунків, а також 2 додатки, які розміщені на 7 сторінках.

Ключові слова: ДЕОФШОРИЗАЦІЯ, ОФШОРНИЙ БІЗНЕС, ПЕРСПЕКТИВИ ОФШОРНИХ МЕХАНІЗМІВ, ПРОБЛЕМИ ДЕОФШОРИЗАЦІЇ, СУЧАСНИЙ СТАН ОФШОРНОГО БІЗНЕСУ.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи полягає у визначенні сучасних трендів розвитку офшорного бізнесу в системі міжнародних економічних відносин та розв'язанні проблеми його деофшоризації.

Об'єктом дослідження є процес формування та функціонування офшорного бізнесу в міжнародному економічному середовищі.

Предметом дослідження є науково-методичні засади й методичний інструментарій визначення сучасних трендів розвитку офшорного бізнесу та виявлення шляхів його деофшоризації.

Для досягнення поставленої мети та завдань були використані загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, які об'єднані системним підходом, що дозволило з'ясувати сутність досліджуваних явищ і процесів з урахуванням зв'язків, які між ними виникають. Застосовувалися діалектичний, функціональний, системно-структурний, порівняльно-правовий, моделювальний методи. Не були винятком і такі методи: аналізу і синтезу, дедукції та індукції, які використовувалися під час визначення особливостей

фінансово-правового регулювання офшорних механізмів і при розробці пропозицій щодо його вдосконалення.

Інформаційною базою кваліфікаційної магістерської роботи є законодавчі акти та нормативні документи, що регламентують регулювання офшорних механізмів в Україні та за кордоном; теоретичні та практичні розробки науковців, монографії, автореферати докторських та кандидатських дисертацій, посібники, збірники наукових праць, матеріали наукових конференцій, фахові та періодичні видання, Інтернет-ресурси.

Основний науковий результат роботи полягає у такому:

- аналізі сучасного стану розвитку та функціонування офшорного бізнесу в Україні та світі;
- визначенні тенденцій та перспектив використання офшорних механізмів;
- діагностиці фінансово-правового аспекту офшорних механізмів;
- внесенні пропозицій щодо вдосконалення фінансово-правового регулювання офшорних механізмів в Україні;
- розробці рекомендацій щодо вирішення проблеми відтоку капіталу в офшори.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що в науково-дослідній сфері ці результати можуть бути основою для подальшого розв'язання проблемних аспектів деофшоризації бізнесу, як в Україні, так і за кордоном. Висновки, пропозиції та рекомендації, викладені в роботі, можуть бути використані для удосконалення економіко-правового середовища міжнародного бізнесу.

Результати апробації основних положень кваліфікаційної магістерської роботи полягають в опублікуванні її основних положень у статті:

Макаренко М., Іванова Л. СУЧАСНІ ОФШОРНІ ЮРИСДИКЦІЇ: МОЖЛИВОСТІ І ПЕРЕВАГИ ДЛЯ БІЗНЕСУ // Економіка та суспільство. – 2021. – № 32. (DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-39>).

Рік виконання кваліфікаційної роботи – 2021 рік.

Рік захисту роботи – 2021 рік.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Центр заочної, дистанційної та вечірньої форм навчання
Кафедра міжнародних економічних відносин

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Д. е. н., професор

Ю. М. Петрушенко

(підпис)

(ініціали, прізвище)

« ___ » _____ 2021 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ
(спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»)
студентки ІІ курсу групи МЕ.мз-01с
Іванової Людмили Сергіївни

1. Тема роботи «Розвиток офшорного бізнесу у світі: сучасні тренди і проблема деофшоризації», затверджена наказом по університету від 29.10.2021 року №0785-VI.
2. Термін подання студентом закінченої роботи 10 грудня 2021 року.
3. Мета кваліфікаційної роботи полягає у визначенні сучасних трендів розвитку офшорного бізнесу в системі міжнародних економічних відносин та розв'язанні проблеми його деофшоризації.
4. Об'єкт дослідження – процес формування та функціонування офшорного бізнесу в міжнародному економічному середовищі.
5. Предмет дослідження – науково-методичні засади й методичний інструментарій визначення сучасних трендів розвитку офшорного бізнесу та виявлення шляхів його деофшоризації.
6. Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах дослідження національних і міжнародних джерел інформації.
7. Орієнтовний план кваліфікаційної магістерської роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети:

Розділ 1 «Теоретико-організаційні основи функціонування офшорного бізнесу» - 19 жовтня 2021 р.

У розділі 1 розкрити питання:

- 1) історія виникнення офшорного бізнесу;

2) офшорні зони: поняття, ознаки, класифікація.

Розділ 2 «Місце офшорного бізнесу у світовій економіці» - 19 листопада 2021 р.

У розділі 2 розкрити питання:

- 1) сучасний стан розвитку офшорного бізнесу;
- 2) особливості діяльності відомих офшорних юрисдикцій;
- 3) запровадження механізмів міжнародно-правового регулювання офшорного бізнесу.

Розділ 3 «Український бізнес у системі офшорних юрисдикцій та шляхи його деофшоризації» - 29 листопада 2021 р.

У розділі 3 розкрити питання:

- 1) вплив офшорних механізмів на стабільність економіки та фінансову безпеку України;
- 2) шляхи протидії відмиванню коштів вітчизняних компаній через офшори.

8. Консультації з роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Макаренко М.І., професор		
2	Макаренко М.І., професор		
3	Макаренко М.І., професор		

9. Дата видачі завдання: 23 вересня 2021 року

Керівник кваліфікаційної

магістерської роботи

_____ (підпис)

М. І. Макаренко

(ініціали, прізвище)

Завдання до виконання одержав

_____ (підпис)

Л.І. Іванова

(ініціали, прізвище)

ЗМІСТ

Вступ.....	7
1 Теоретико-організаційні основи функціонування офшорного бізнесу.....	11
1.1 Історія виникнення офшорного бізнесу.....	11
1.2 Офшорні зони: поняття, ознаки, класифікація.....	15
2 Місце офшорного бізнесу у світовій економіці.....	20
2.1 Сучасний стан розвитку офшорного бізнесу.....	20
2.2 Особливості діяльності відомих офшорних юрисдикцій.....	25
2.3 Запровадження механізмів міжнародно-правового регулювання офшорного бізнесу.....	34
3 Український бізнес у системі офшорних юрисдикцій та шляхи його деофшоризації.....	41
3.1 Вплив офшорних механізмів на стабільність економіки та фінансову безпеку України.....	41
3.2 Шляхи протидії відмиванню коштів вітчизняних компаній через офшори.....	47
Висновки.....	52
Перелік джерел посилання.....	55
Додатки.....	63

ВСТУП

Розширення міжнародних фінансових ринків призвело до зростання мобільності капіталів, виникнення сприятливих умов для перерозподілу фінансових потоків і підприємницьких ресурсів не лише між окремими країнами, а й між групами країн. Нині міжнародна міграція капіталу відображає процеси інтернаціоналізації та глобалізації світової економіки, «офшоризація» якої останнім часом стрімко зростає й, отже, посилюється суперечливий вплив офшорів на стан світових фінансових ринків і міжнародних економічних відносин, на процеси економічного розвитку країн та відповідно на їхню економічну безпеку зокрема. Офшорний бізнес все активніше проникає в нові сфери економічної діяльності й на нові ринки. Окрім того, удосконалилися та ускладнилися методи, форми й структура ведення офшорного бізнесу.

Актуальність теми дослідження зумовлюється тим, що нині відсутні комплексні дослідження проблем, пов'язаних з використанням офшорних механізмів в Україні та закордоном. У наукових працях висвітлені тільки окремі теоретичні аспекти офшорів. Ступінь наукової вивченості офшоризації світового господарства залишається досить низьким, оскільки більшість досліджень застаріла або має локальний характер.

Особливості офшорних механізмів були предметом досліджень таких відомих науковців: К. М. Андропова, М. О. Баймуратова, О. О. Бондаренко, Ю. О. Волкової, Л. К. Воронової, Р. О. Гаврилюк, І. Г. Галкіна, О. А. Гарасюка, Д. О. Гетманцева, М.Я. Голомші, Ю. Г. Козака, В. Р. Костюка, Р.М. Лещенка, О. А. Орехової, А. В. Панчишина, П.М. Панченко, В. Н. Сліпець, Л.П. Супрун, І. Д. Шеламової, П. Ю. Ямко та ін.

Незважаючи на значну кількість наукових праць з окресленої проблематики, офшорний бізнес в нашій державі недостатньо досліджений та проаналізований, що створює широке коло можливостей для зловживань. Тому наразі постає необхідність у формування чіткого розуміння системи офшорних

механізмів, адже їх використання сприяє значному виведенню капіталів, ухиленню від сплати податків, що, в свою чергу, веде до значних втрат доходів бюджетів та інших негативних наслідків для розвитку економіки.

Метою дослідження є визначення сучасних трендів розвитку офшорного бізнесу в системі міжнародних економічних відносин та розв'язання проблеми його деофшоризації.

Досягнення поставленої мети обумовлює вирішення таких **завдань**:

- визначити поняття офшорної економічної зони, становлення принципів організації та управління офшорного бізнесу;
- розкрити генезис офшорних юрисдикцій;
- визначити зміст офшорного бізнесу та провести його класифікацію;
- дослідити особливості функціонування компаній у класичних офшорних зонах;
- охарактеризувати ключові бізнес-схеми з використанням офшорних компаній та розрахувати економічну вигоду від їх застосування суб'єктами господарювання;
- визначити ключові переваги і недоліки використання офшорних компаній для бізнес-структур;
- проаналізувати основні складові та суми витрат на заснування та обслуговування компаній в різних офшорних юрисдикціях;
- провести аналіз та надати оцінки існуючим офшорним юрисдикціям;
- проаналізувати показники експорту фінансових послуг та рівня портфельних активів у валовому внутрішньому продукті територій, віднесених до офшорних юрисдикцій та окреслити переваги для них від діяльності іноземних компаній;
- охарактеризувати фінансово-правовий аспект офшорних механізмів;
- проаналізувати сучасний стан розвитку та функціонування офшорного бізнесу в Україні та світі;
- визначити тенденції та перспективи використання офшорних

механізмів;

– оцінити тенденції та перспективи фінансово-правового регулювання офшорних механізмів;

– внести пропозиції щодо вдосконалення фінансово-правового регулювання офшорних механізмів в Україні;

– розробити рекомендації щодо вирішення проблеми відтоку капіталу в офшори.

Об’єктом даної роботи є процес формування та функціонування офшорного бізнесу в міжнародному економічному середовищі.

Предметом дослідження є науково-методичні засади й методичний інструментарій визначення сучасних трендів розвитку офшорного бізнесу та виявлення шляхів його деофшоризації.

Методи дослідження. Роботу виконано на основі загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, які об’єднані системним підходом, що дозволило з’ясувати сутність досліджуваних явищ і процесів з урахуванням зв’язків, які між ними виникають. Застосовувалися діалектичний, функціональний, системно-структурний, порівняльно-правовий, моделювальний методи. Не були винятком і такі методи: аналізу і синтезу, дедукції та індукції, які використовувалися під час визначення особливостей фінансово-правового регулювання офшорних механізмів за законодавством України і при розробці пропозицій щодо його вдосконалення.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі акти та нормативні документи, що регламентують регулювання офшорних механізмів в Україні та за кордоном; теоретичні та практичні розробки науковців, монографії, автореферати докторських та кандидатських дисертацій, посібники, збірники наукових праць, матеріали наукових конференцій, фахові та періодичні видання, Інтернет-ресурси.

Наукова новизна дослідження. Елементами наукової новизни в роботі є удосконалений перелік системних принципів деофшоризації економіки України з урахуванням провідних тенденцій у міжнародно-правовому регулюванні та в

контексті сучасних викликів і загроз світовому фінансовому ринку, обумовлених публікацією «Pandora papers».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що в науково-дослідній сфері ці результати можуть бути основою для подальшого розв'язання проблемних аспектів деофшоризації бізнесу, як в Україні, так і за кордоном. Висновки, пропозиції та рекомендації, викладені в роботі, можуть бути використані для удосконалення економіко-правового середовища міжнародного бізнесу.

Результати апробації основних положень кваліфікаційної магістерської роботи полягають в опублікуванні її основних положень у статті:

Макаренко М., Іванова Л. СУЧАСНІ ОФШОРНІ ЮРИСДИКЦІЇ: МОЖЛИВОСТІ І ПЕРЕВАГИ ДЛЯ БІЗНЕСУ // Економіка та суспільство. – 2021. – № 32. (DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-39>).

1 ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОФШОРНОГО БІЗНЕСУ

1.1 Історія виникнення офшорного бізнесу

Протягом усієї історії людства у різних країн і народів можна спостерігати цікаве явище, як громадяни здійснюють спроби активізувати міжнародну торгівлю і залучити іноземний капітал за рахунок створення на частині своїх територій особливих, сприятливих у податковому відношенні умов господарювання.

Процес цей почався ще в період процвітання фінікійців, потім центром вільної торгівлі була столиця Першого Афіньського морського союзу – острів Делос. У XVIII столітті зони вільної торгівлі з'явилися в Гібралтарі й Бангкоку [1, с. 20].

Першими, хто запровадили двовідсотковий експортний та імпортовий збір були стародавні Афіни, а грецькі і фінікійські торговці здійснювали об'їзд у декілька миль задля того, щоб не сплачувати зборів. Із часом, прихистком для безподаткової торгівлі та місцями накопичення для контрабандних товарів, що прямували до Афін без сплати податків, стали сусідні острови.

Прообразом сучасних офшорних юрисдикцій, які мали пільгове оподаткування, що спричинило розвиток підприємницької діяльності на цих територіях, були італійські міста Ліворно та Трієст. Пізніше, близько XVIII століття, прообрази офшорних юрисдикцій почали з'являтися у Гібралтарі, Америці, Бангкоку [2].

У XX столітті можна визначити декілька періодів становлення й розвитку офшорного бізнесу.

Перший період припадає на 1920–1930 рр. У цей час економічно розвинені країни ввели високі ставки податків із доходів своїх громадян, включаючи доходи від іноземних інвестицій. Це, в свою чергу, призвело до намагання зменшити сплату податків. Початком стало створення фіктивних

юридичних осіб, які існували тільки на папері, та запровадження правових маніпуляцій під час визначення поняття доходу. У ці роки розпочалось застосування Нормандських та Багамських островів, Панами з метою приховування доходів громадян та юридичних осіб із використанням «холдингових компаній». Доходи, отримані за рахунок міжнародних інвестицій, та підприємництва спрямовувалися через юридичні особи, які реєструвалися у податково привабливих юрисдикціях [3].

Початок другого періоду існування офшорного бізнесу припадає на 1941–1946 рр., але під час Другої світової війни використання офшорів було обмеженим. А після закінчення війни почала відновлюватися світова економіка і частота використання офшорних юрисдикцій постійно збільшувалася.

Значного розвитку офшорний бізнес набув під час третього періоду у 1960-х роках. Основною причиною виникнення підвищеного «попиту» на офшорні зони у 60-х роках ХХ століття став якісно новий зміст економічної інтеграції, який вона одержала завдяки розвитку міжнародних ринків позичкових і виробничих капіталів. Відбулося це в результаті бурхливого розвитку в другій половині ХХ століття транснаціональних корпорацій, коли їхня експансія і швидке зростання міжнародного товарообміну вимагали не тільки значного збільшення фінансових ресурсів, але й вільного доступу до них у будь-якому місці на планеті [4].

Існує думка про те, що офшорні зони з'явилися на економічній карті світу приблизно у 60-ті роки, коли виникла концепція вільних економічних зон. Але все вищезазначене дозволяє не погодитися із такою думкою вчених. Адже офшорні юрисдикції тривалий час розвивалися, починаючи з 1920–1930 років. І хоча їх на той час важко назвати офшорними юрисдикціями в сучасному розумінні, тим не менше саме ці утворення розвинулися до нинішніх офшорних юрисдикцій з великими можливостями [5].

Стрімке збільшення офшорного бізнесу розпочалося у 70-х роках минулого століття. У ході дослідження було встановлено, що протягом невеликого проміжку часу виникло близько 70 офшорних юрисдикцій: у

Південній Америці – 19, Європі – 17, Азії – 12, Океанії – 7, Північній Америці – 5, Африці – 4, Австралії – 1. Як бачимо, близько 75% всіх офшорних юрисдикцій створено в країнах, що розвиваються, решта – в економічно розвинених державах.

Б. Хейфец висловлює думку про те, що класичні офшорні зони, створені в 1970-ті–1980-ті роки з метою вільного руху світових грошей, виконали своє завдання, зараз їх роль вимагає переосмислення та корекції з боку світового співтовариства. У кінці ХХ століття офшори контролювали 20 % вартості світового багатства, у даний час – більше 60 % [6, С. 52].

Масштаби і процес офшорної діяльності у 80–90-х роках ХХ ст. стрімко набирали обертів. За різними оцінками [7; 8; 9; 10] у середині 90-х років близько половини всього обсягу світових валютних операцій проходило через офшори. У Панамі з початку 90-х років було зареєстровано близько 130 тис. таких компаній, на острові Мен – 45 тис., у Гібралтарі – 26 тис., в Ірландії – 23 тис., на Багамах – 20 тис., на островах Гернсі та Джерсі – по 20 тис., на Кайманових островах – 19 тис., на Кіпрі – 11 тис. Причиною цього розвитку стала ера глобалізації, початком якої можна вважати 70-ті роки ХХ ст.

Четвертий період розвитку офшорних юрисдикцій, на мою думку, розпочався у 1990-х роках. Адже у цей час міжнародна спільнота запровадила ряд міжнародних ініціатив, метою яких було вирішення проблем, пов'язаних із наявністю офшорів. Ці ініціативи мали певний результат, проте вони зіткнулися з низкою перешкод і труднощів. Введення цих ініціатив і стало початком четвертого періоду розвитку офшорів в умовах протистояння та обмеження їх використання [11, С. 36].

Важливу роль у процесі офшоризації світової економіки відіграла глобалізація, а також лібералізація економічних політик, а особливо зовнішньоекономічних політик багатьох держав, формування вільних і відкритих ринків, вільний рух капіталу та інвестицій сприяли інтенсифікації офшоризації національних економік і глобальної економіки. Вагомий внесок у цей процес вніс також науково-технічний прогрес, зокрема розвиток

інформаційних і комунікаційних систем, загалом цифровізація економіки [12].

Враховуючи розвиток сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, а також процеси глобалізації, офшоризацію варто розглядати також як наслідок економічної глобалізації. Окремі науковці [13; 14] дослідили, що глобалізація та цифрова економіка можуть мати негативний вплив на економічну безпеку держави. Зокрема, електронна комерція є зручним інструментом ухиляння від сплати податків, особливо від оподаткування зарплатні. Тобто, у сучасних умовах лібералізації економічних систем, лібералізації руху капіталів та інтеграції національних економік у світову економічну систему, запобігти виведенню капіталів і зменшити податкову асиметрію дуже важко, а процес офшоризації можна вважати логічним продовженням глобалізації та розвитку світової фінансової системи.

Варто відзначити також і те, що однією із рушійних сил офшоризації світової економіки стала можливість формування контрольованих іноземних компаній (офшорних компаній). Саме вони впродовж тривалого часу були одним із найбільш популярних інструментів податкового планування [15]. Використання контрольованих іноземних компаній давало можливість резидентам економічно розвинених країн накопичувати грошові кошти в юрисдикціях з ліберальним законодавством і високою конфіденційністю, роками уникаючи сплати податків.

Якщо говорити про використання офшорних зон бізнесменами України, доцільно вказати, що вперше вони отримали можливість відкривати офшорні компанії у 1991 році. Тобто, офшорні компанії в економіці України з'явилися з моменту набуття її незалежності, коли вітчизняні підприємницькі структури почали реєструвати дочірні компанії за межами України в юрисдикціях з низьким рівнем оподаткування.

У квітні цього ж року швейцарська компанія Riggs Walmet Group оголосила про те, що виходить на український ринок із пропозицією про організацію компаній. Пропонувалася не тільки допомога у створенні безподаткових компаній, але й підтримка їх діяльності – внесення щорічних

внесків до бюджету країни базування, забезпечення секретарських послуг із обробки нерегулярної пошти, організація щорічних зборів акціонерів, складання балансів тощо. За міжнародними мірками, вартість послуг була досить висока: \$4800 за реєстрацію й по \$1100 щорічно за підтримку [16, С. 23]. На жаль, саме з цього часу офшори для України стали звичним явищем.

1.2 Офшорні зони: поняття, ознаки, класифікація

Розвиток сучасного бізнесу органічно пов'язаний із глобалізацією економіки – вільний рух капіталів, лібералізація іноземних інвестицій створюють широкі можливості для аналізу офшорного підприємництва. Цілі, переслідувані країнами, на території яких створюється офшорна зона, можуть бути різні залежно від рівня економічного розвитку країни, соціально-економічного середовища та інших особливостей країн.

Слово «офшор» походить від англійського offshore – «поза берегом». Це фінансові центри / зони, території, що приваблюють іноземний капітал через спеціальні податкові та адміністративні пільги. Такі країни (території) і зони називають «фінансовим раєм» для бізнесу.

Офшорні зони – це позанаціональні фінансові центри / території, зони, головним завданням яких є створення для підприємців сприятливого валютно-фінансового, фіскального режиму, високого рівня банківської і комерційної секретності, лояльність державного регулювання [17].

«Офшорними зонами (юрисдикціями) є країни чи окремі території держав, де на державному рівні для визначених типів компаній, власниками яких є іноземці, встановлені значні пільги в оподаткуванні, зниженні чи відсутні вимоги до бухгалтерського обліку й аудиту, частково або повністю знято митні і торговельні обмеження [18]. Умовами надання пільг для таких компаній є нерезиденство, тобто ними повинні володіти іноземці і прибутки

мають отримуватися за межами юрисдикції, де вони зареєстровані». Вважаю, що дещо неповним є таке визначення Х. Маккана, згідно з яким офшорна зона – це вся або частина території країни, де встановлюється і використовується пільговий режим функціонування компаній з офшорним статусом, які ведуть діяльність поза межами території реєстрації та проводять операції з майном чи коштами нерезидентів.

Отже, головними ознаками офшорних юрисдикцій є:

– сплата податків. У переважній більшості офшорних юрисдикцій передбачено сплату податків. При цьому вони або не сплачують податок на прибуток або сплачують його за нижчою ставкою, ніж в країні резидента – платника податків;

– фінансова таємниця. Деякий рівень фінансової таємниці є наявний як в офшорних юрисдикціях, так і в інших країнах. При цьому переважна більшість країн не забезпечує захист фінансової таємниці у випадках розслідування правоохоронними органами іноземних країн. Головною відмінністю офшорних юрисдикцій є досить жорсткі правила захисту фінансової таємниці, у тому числі банківської та комерційної;

– валютний контроль. Офшорні юрисдикції зазвичай використовують подвійний валютний контроль. Такий контроль по різному застосовується для резидентів і нерезидентів, а також для національної та іноземної валют. Резиденти підпадають під такий валютний контроль, а нерезиденти – ні. При цьому нерезиденти підпадають під звичайний контроль у випадку використання місцевої валюти.

Всього офшорних зон у світі налічується майже півсотні. За приблизними підрахунками, 9,8 % усіх коштів на планеті сконцентровані саме там. Загальна сума, що зберігається в офшорних зонах, за деякими оцінками, може сягати 32 трлн дол. США – це більше за ВВП США й Японії разом узятих [19].

Переваги від використання офшорних зон для бізнесу полягають у використанні декількох офшорних компаній під час приватизації підприємств з метою збереження анонімності власника та отримання контрольного пакета

акцій підприємства, відсутності потреби подання бухгалтерських звітів, номінальній сплаті статутного капіталу та утримання статусу IBC (International Business Company), прибуток (капітал) у твердій валюті, у надійних банках і стабільній країні, ефективна і недорога банківська система.

Переваги використання офшорних зон на мікроекономічному рівні водночас є недоліками та створюють загрози для стабільності глобального економічного простору. Серед головних недоліків слід виділити такі [20]: ухилення від податків, недобросовісна податкова конкуренція, підтримка тіньової економіки, вплив на соціальну ситуацію в країні, створення умов для відтоку капіталу, створення елементів нестабільності у світовій економіці та фінансах у зв'язку з можливістю накопичення в офшорних зонах великих обсягів капіталів, насамперед спекулятивних, отримання поза конкурентних переваг тими компаніями, які використовують офшори.

Офшорні зони прийнято ділити на дві групи: з повною і податковою офшоризацією [21].

Повна офшоризація – це звільнення від будь-якої звітності, та сплата підприємцями доволі низьких відсотків у вигляді податків чи незначної фіксованої суми. У деяких зонах підприємець навіть може отримати повне звільнення від сплати податків (Домініка, Кіпр, Британські Віргінські острови, Беліз, Сейшели, Федерація Сент Кітс і Невіс).

Податкова офшорна зона – це знижені ставки, але без звільнення компаній від ведення обліку та складання звітності. До цієї групи належать Гонконг, Шотландія, Панама. «Податкові оазиси» (Free zone) – офшори, розташовані всередині (наприклад, ОАЕ).

Інвестиційна привабливість різних офшорних зон залежить від умов реєстрації та оподаткування. Крім того, Форумом фінансової стабільності розвинених країн, створеним колишнім президентом Бундесбанку (Центральний банк Німеччини), визначено рейтинг офшорних зон за рівнем їх надійності. У таблиці 1.1 представлені особливості офшорних зон та принципи ведення в них бізнесу за класифікаційними ознаками.

Таблиця 1.1 – Особливості офшорних зон за класифікаційними зонами*

Група	Характеристика та принципи ведення бізнесу
Офшори першої групи: Багами, Панама, Британські Віргінські острови	Реєстрація офшорів у даних зонах є чудовою можливістю зберегти свої кошти від зайвої сплати податків, а також мінімізувати суми податків і зборів при операціях на валютних і фондових ринках. У вартість створення входить, як правило, мінімальний сервіс, який необхідний для підтримки секретарських бюро, які, власне, і займаються паперовими справами. Відкриваються офшори досить швидко: в середньому термін близько двох тижнів. Висока анонімність дозволяє домогтися відмінних результатів у плані таємності, але це негативно впливає на довіру партнерів. Авторитетні організації не дуже налаштовані мати справи з такими структурами.
Офшори другої групи: Сейшели, Ірландія, Гібралтар	Надає своїм власникам набагато більше можливостей щодо ведення справ з авторитетними клієнтами, так як підтверджує вищий рівень лояльності. Незалежно від того, потрібна чи ні здача звітності в конкретній країні офшорної зони (є країни з обов'язковою звітністю організацій і без неї), відомості про підприємців і фірми підлягають реєстрації. Офшорні зони другої групи користуються підвищеною довірою, тому допускають наявність достовірної інформації про керівний склад компанії (не лише номінальний сервіс у вигляді секретарського бюро, як в офшорних зонах першої групи).
Офшори третьої групи: Кіпр, США, Великобританія	По суті, ці території тільки називаються офшорами. США, наприклад, дає можливість нерезидентам країни не платити федеральні податки з діяльності, не пов'язаної з операціями всередині країни, у разі порушення ж статус «офшору» втрачається. Англія дає можливість побудови офшорного ланцюга. Популярною є така схема відкриття фірми в Великобританії: відкривається офіс в Англії, а філія, через яку ведуться операції, – на Кіпрі. Кіпр є вельми привабливим місцем для відкриття офшору через відсутність двостороннього оподаткування компаній

* Джерело: розроблено автором за даними [22; 23; 24; 25]

Отже, офшорною зоною є країна чи частина території країни, де для нерезидентів надаються податкові та інші пільги, запроваджено особливий режим валютного контролю та гарантується право фінансової таємниці. Крім того, існують певні види офшорних фінансових центрів, серед яких розрізняють «паперові центри», що зберігають документацію, а банківські операції проводять у незначних розмірах або не проводять зовсім, та «функціональні центри», що здійснюють депозитні операції і надають позики.

Виділяють три типи офшорних банківських (фінансових) центрів.

Перший тип – нью-йоркська модель – передбачає спеціальні формально встановлені домовленості з такими авторитетними фінансовими центрами, як Нью-Йорк, Токіо, Сінгапур. На цих ринках установлюються спеціальні рахунки окремо від внутрішніх і ці рахунки вільні від обмежень, які належать до внутрішнього фінансового ринку (наприклад резервні вимоги). Існує корпоративне оподаткування, місцевий гербовий збір (на ринку Токіо),

оподаткування ділових цінних паперів (допускається у Сінгапурі), і відсутнє на ринках Нью-Йорку та Токіо.

Другий тип – лондонська модель. У Лондоні, Гонконзі фінансові угоди вільні від обмежень, незалежно від того, резиденти чи нерезиденти є учасниками ринку. У цих містах офшорний ринок – це просто офшорні угоди між нерезидентами, тому що внутрішні і зовнішні угоди об'єднані. На офшорних ринках даної моделі існує корпоративне оподаткування і допускається оподаткування ділових цінних паперів.

Третій тип – «податкове сховище». До даного типу офшорних ринків відносять ринки Багамських та Кайманових островів. На цих ринках угоди укладаються нерезидентами і зовсім не оподатковуються, відсутні корпоративне оподаткування й оподаткування ділових цінних паперів, але існують реєстраційні внески і плата за ліцензії [26, С. 90].

2 МІСЦЕ ОФШОРНОГО БІЗНЕСУ У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

2.1 Сучасний стан розвитку офшорного бізнесу

Загалом, у світі нараховується близько півсотні офшорних зон. За орієнтовними підрахунками, 9,8 % усіх коштів на планеті сконцентровано саме там. Загальна сума, котра зберігається в офшорних зонах, може сягати 32 трлн дол. США – це більше за ВВП США і Японії, разом узятих.

Зазвичай, офшорні компанії реєструються в невеликих державах, на островах із невисоким рівнем розвитку власної економіки, але з досить високою політичною стабільністю (на Багамських Островах, Британських Віргінських Островах, Вануату, Сейшельських Островах, у Белізі, Панамі, Домініці, СентВінсенті й Гренадинах) [27, С. 21].

Розглянемо один із глобальних трендів використання офшорної юрисдикції світовими ТНК. ТНК США з рейтингу «Fortune 500» утримують понад 2,6 трлн дол. США прибутку в офшорах. Про це повідомляють 293 компанії (59 % від загальної кількості). Лише чотири з цих компаній – Apple, Pfizer, Microsoft і General Electric – становлять чверть від загальної суми. Усього 30 компаній із рейтингу «Fortune 500» – це 68 %, або 1,76 трлн дол. США прибутку від використання офшорних юрисдикцій (табл. 2.1) [28].

Отже, загальна сума, що утримується в офшорних юрисдикціях, є значною. І всі ці кошти не оподатковувалися повною мірою, якби вони були виведені в країни, де їхні материнські компанії є резидентами. Але можливість створювати філії в офшорних гаванях зумовлює, по-перше, економічні можливості держав, де реєструються ТНК, а по-друге, за допомогою прискореного акумулювання капіталів надає цим ТНК не лише ринкову, економічну, але значною мірою й політичну силу, а отже, вони стають значними акторами на світовій арені.

Нині особливістю світових фінансових потоків є те, що окремі юрисдикції або цілі зони тяжіють одна до одної та формують одну складну глобальну фінансову мережу.

Таблиця 2.1 – ТНК США, які утримують найбільше грошей в офшорах станом на 2019 рік*

Компанія	Сума, що утримується в офшорних юрисдикціях, млн. дол. США	Кількість дочірніх компаній в офшорах
Apple	246,000	3
Pfizer	198,944	157
Microsoft	142,000	5
General Electric	42,000	22
International Business Machines	71,400	18
Johnson & Johnson	66,200	60
Cisco Systems	65,600	54
Merck	63,100	115
Google	60,700	1
Exxon Mobil	54,000	38
Procter & Gamble	49,000	32
Oracle	47,500	5
Citigroup	47,000	137
Chevron	46,400	8
Intel	46,400	14
PepsiCo	44,900	133
J.P. Morgan Chase & Co.	38,400	170
Gilead Sciences	37,600	13
Amgen	36,600	9
Coca-Cola	35,500	14

* Джерело: розроблено автором за даними [28; 29; 30]

У рейтингу ОФЦ 2019 р. OFC Meter (з англ. Offshore Financial Center – Офшорний фінансовий центр) виділяє основну групу ОФЦ, які структурно охоплюють найбільшу частку акцій офшорного капіталу та потоків у всьому світі.

Будучи центральною офшорною сіткою, що лежить в основі провідних світових фінансових центрів, таких як Лондон і Нью-Йорк, OFC Meter класифікує ці ОФЦ відповідно до їх використання інвестиційними фондами, багатонаціональними компаніями та банками. У ранговому порядку OFC Meter основна група складається з: Кайманових Островів, Люксембургу, Бермудських Островів, Гонконгу, Нідерландів, Ірландії, Багамських Островів, Сингапуру,

Бельгії, Британських Віргінських Островів Швейцарії [31]. Це підтверджує результати досліджень учених, політиків та організацій громадянського суспільства.

У таблиці 2.2 показано розміри запасів капіталу, накопичених у вищезазначених офшорних центрах. Дані про кількість прямих іноземних інвестицій у та з ОФЦ, портфельні інвестиції показують різні канали й логіку, яка організовує офшорні фінансові потоки: де Кайманові Острови та Люксембург є головними напрямками для фінансових потоків інвестиційних фондів, Люксембург і Нідерланди є ключовими для багатонаціональних корпорацій.

Таблиця 2.2 – Запаси капіталу в основних офшорних центрах станом на 2019 рік*

№ з/п	Офшорний центр	Прямі іноземні інвестиції в ОФЦ, млрд дол.	Прямі іноземні інвестиції з ОФЦ, млрд дол.	Портфельні інвестиції ОФЦ, млрд дол.
1	Багамські Острови	0,942	0,119	0,011
2	Бельгія	64,050	61,149	3,874
3	Бермудські Острови	0,73	31,045,000	0,917
4	Британські Віргінські Острови	44,244	56,019	
5	Гонконг	86,462	55,988	74,991
6	Ірландія	64,535	94,359	7,064
7	Кайманові Острови	57,383	40,377	4,859
8	Люксембург	5,615	1,372	109,944
9	Нідерланди	239,270	226,429	68,618
10	Сингапур	82,039	36,330	23,890
11	Швейцарія	67,677	47,203	10,853

* Джерело: розроблено автором за даними [32; 33; 34]

Дані про кількість прямих іноземних інвестицій у та з ОФЦ, портфельні інвестиції показують різні канали й логіку, яка організовує офшорні фінансові потоки, де Кайманові Острови та Люксембург є головними напрямками для фінансових потоків інвестиційних фондів, Люксембург і Нідерланди є ключовими для багатонаціональних корпорацій (рис. 2.1).

Ще один індекс, який порівнює конкурентоспроможність провідних світових фінансових центрів, є The Global Financial Centres Index (Індекс

глобальних фінансових центрів, GFCI). GFCI співпрацює з Інститутом розвитку Китаю. Протягом останніх 10 років GFCI публікує дві доповіді на рік, які відображають прогрес провідних світових фінансових центрів [35].

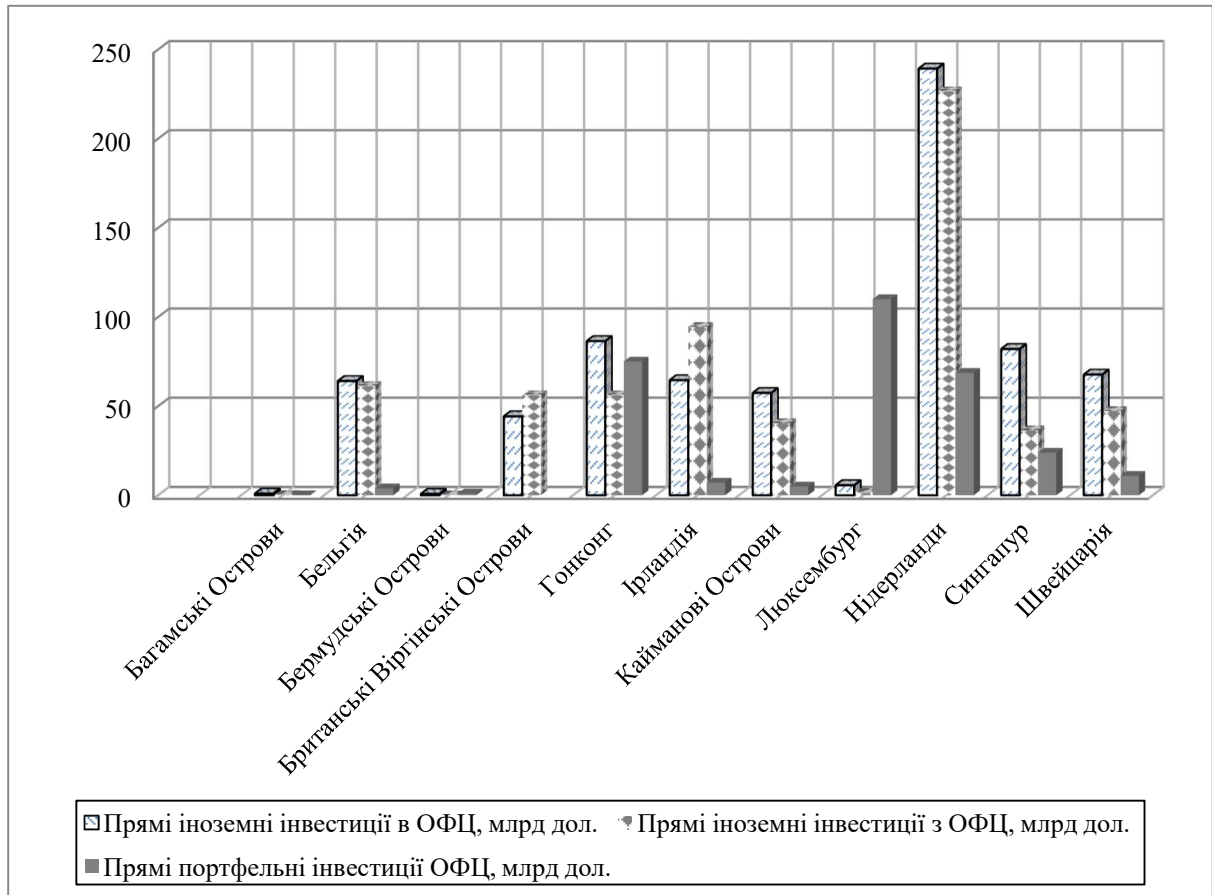

Рисунок 2.1 – Основні офшорні центри та запаси капіталу в них станом на 2019 рік*

* Джерело: розроблено автором за даними [34; 36]

У вересні 2019 р. вийшов 26 випуск рейтингу. Найбільші світові фінансові центри за індексом GFCI у 2018 р. наведено в таблиці 2.3.

Аналіз вказаних даних свідчить про те, що Нью-Йорк залишається на першому місці в індексі, на 7 балів випереджаючи Лондон. Гонконг лише на чотири бали поступається Лондону та перебуває на третьому місці, а Сингапур залишається на четвертому місці. Шанхай залишається попереду Токіо на п'ятому місці в індексі, хоча Токіо піднявся на 10 балів у рейтингах, Торонто –

на 27 балів (7-ме місце). Цюрих, Пекін і Франкфурт залишилися в першій десятці.

Таблиця 2.3 – Топ-20 світових фінансових центрів за індексом GCFI у 2017–2018 рр.*

Фінансовий центр	GCFI 25		GCFI 24		Зміна	Зміна
	ранг	рейтинг	ранг	рейтинг	в рангу	в рейтингу
Нью-Йорк	1	794	1	788	0	▲ 6
Лондон	2	787	2	786	0	▲ 1
Гонконг	3	783	3	783	0	0
Сингапур	4	772	4	769	0	▲ 3
Шанхай	5	770	5	766	0	▲ 4
Токіо	6	756	6	746	0	▲ 10
Торонто	7	755	11	728	▲ 4	▲ 27
Цюрих	8	739	9	732	▲ 1	▲ 7
Пекін	9	738	8	733	▼ 1	▲ 5
Франкфурт	10	737	10	730	0	▲ 7
Сідней	11	736	7	734	▼ 4	▲ 2
Дубаї	12	733	15	722	▲ 3	▲ 11
Бостон	13	732	13	725	0	▲ 7
Шеньчжень	14	730	12	726	▼ 2	▲ 4
Мельбурн	15	729	20	699	▲ 5	▲ 30
Сан-Франциско	16	727	14	724	▼ 2	▲ 3
Лос-Анджелес	17	724	16	721	▼ 1	▲ 3
Монреаль	18	722	24	690	▲ 6	▲ 32
Ванкувер	19	721	18	709	▼ 1	▲ 12
Чикаго	20	717	17	717	▼ 3	0

* Джерело: розроблено автором за даними [34; 36]

Огляд розміру ринку у 2019 р. засвідчив різке зменшення зростання багатства в більшості зрілих ринків. У Північній Америці неінвестиційні активи знизилися на 0,3 % за рік.

Японія також зафіксувала спад на -1,3 %, незважаючи на високу концентрацію депозитних портфельів. Багатство Західної Європи зросло на 0,6 % завдяки потужним темпам зростання в таких місцях, як Німеччина, Франція та північні країни, що допомогло компенсувати зменшення темпів зростання в Італії, Іспанії й Португалії.

На «ринках, що швидко розвиваються», також спостерігаються неоднозначні результати. За винятком Японії, Азія зафіксувала зростання активів на рекордні 12,1 % у 2017 р. і 7,1 % у 2018 р. Падіння темпів зростання

полягає в невдачах Китаю (торговельна війна зі США), на багатство якого припадає 57 % усіх активів регіону.

У Східній Європі фінансове багатство зросло на 6,8 % у 2018 р., позитивне зростання фондового ринку відбулося завдяки накопиченому багатству в Польщі, Румунії й Чехії [37].

Отже, останніми роками популярність офшорного бізнесу зменшується. Оскільки, за прогнозами, приріст витрат на офшоринг у 2021 рр. буде значно нижчим, ніж у 2014 й 2016 рр., у більшості, випадків приблизно в три-чотири рази. Цей спад відбувається в умовах скорочення загального багатства доходу у світовому масштабі.

2.2 Особливості діяльності відомих офшорних юрисдикцій

До переліку класичних офшорних зон належать переважно острівні держави, невеликі острови, а також окремі країни, серед яких варто виокремити:

- Сейшельські острови;
- Беліз;
- Британські Віргінські острови;
- Маршалові острови;
- Панаму;
- Сент-Кітс і Невіс.

Спільними для кожної з вказаних офшорних юрисдикцій є кілька ключових моментів. По-перше, відсутність у відкритому доступі інформації про директорів і власників (кінцевих бенефіціарів) компанії, що робить вказані офшорні юрисдикції дуже популярними серед тих, кому необхідно приховувати свої статки чи нелегальні доходи.

По-друге, вказані офшорні юрисдикції не оподатковують прибуток офшорних компаній. Так, офшорні компанії, утворені у наведених юрисдикціях, мають лише сплачувати фіксовану суму щорічного податку, що, знову ж таки, робить їх дуже вигідними для бажаючих зменшити рівень оподаткованого прибутку чи взагалі ухилитися від його сплати.

Розглянемо інші особливості діяльності компаній у наведених офшорних юрисдикціях в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Особливості класичних офшорних зон*

Юрисдикція	Сейшельські острови	Беліз	Британські Віргінські острови	Маршалові острови	Панама	Сент-Кітс і Невіс
Вимоги до структури компанії						
Мінімальна кількість акціонерів	1	1	1	1	1	1
Можливість керівником призначити юридичну особу	так	так	так	так	так	так
Мінімальний статутний капітал, US \$	100000	50000	50000	50000	10000	100000
Місцеві вимоги						
Наявність зареєстрованого офісу	так	так	так	так	так	ні
Вимоги до резидентності директорів	немає	немає	немає	немає	немає	немає
Проведення аудиту	не потрібно	не потрібно	не потрібно	не потрібно	не потрібно	не потрібно
Ведення звітності	так	так	так	так	так	так

* Джерело: розроблено автором за даними [34; 36]

Варто відзначити, що є певні особливості і в юридичному статусі компанії, яка матиме привілеї в офшорних юрисдикціях, і в її господарській діяльності. Зокрема, в Белізі і на Сейшельських островах форма підприємства з пільговим режимом оподаткування носить назву International business company (IBC). Окрім того, від компаній вимагають не вести діяльності на території держави реєстрації та не здійснювати операцій з місцевими суб'єктами господарювання.

В Панамі, наприклад, компанія може бути зареєстрованою у різноманітній формі – корпорації, фонду, трасту тощо. На Британських Віргінських островах організація носитиме назву «business company», а на Сент-Кітс можливим є створення компанії з обмеженою відповідальністю – Limited liability company (LLC). На Маршалових островах переважно утворюють NRDC (Non-resident domestic company) – юридичні особи і суб'єкти підприємницької діяльності без статусу юридичної особи (філіали, представництва), що функціонують у відповідності до законодавства інших країн [38].

Серед популярних офшорних юрисдикцій в світі варто виокремити також і Кіпр, хоча це, швидше, зона з низькими ставками оподаткування. Так, на Кіпрі окрім щорічного податку, компанія повинна сплачувати і податок на прибуток за ставкою 10 %. До того ж, серед переваг реєстрації офшорної компанії саме на Кіпрі є його належність до Єврозони, а це значно зменшує обсяги митних витрат при здійсненні операцій з представниками інших країн-членів Європейського Союзу. Також створення компанії саме на Кіпрі не потребує значних початкових капіталовкладень – достатньо щоб оголошений статутний капітал становив 1000 євро, а сплаченою може бути всього одна акція вартістю в 1 євро.

Однак, недоліками створення компанії в Кіпрській офшорній юрисдикції є необхідність утримання офісу за місцем реєстрації чи наявності реєстраційного агента, наявності місцевого секретаря, проведення щорічних зборів акціонерів, аудиту тощо. При цьому, вимогою також є і резидентний статус директора/акціонерів таких компаній для того, аби вони могли повноцінно сплачувати податки до місцевого бюджету.

Аналізуючи дані Міжнародного валютного фонду та Світового банку, можемо відзначити, що офшорні юрисдикції чітко вирізняються навіть на фоні найрозвиненіших країн світу за обсягами експорту фінансових послуг у ВВП (рис. 2.2).

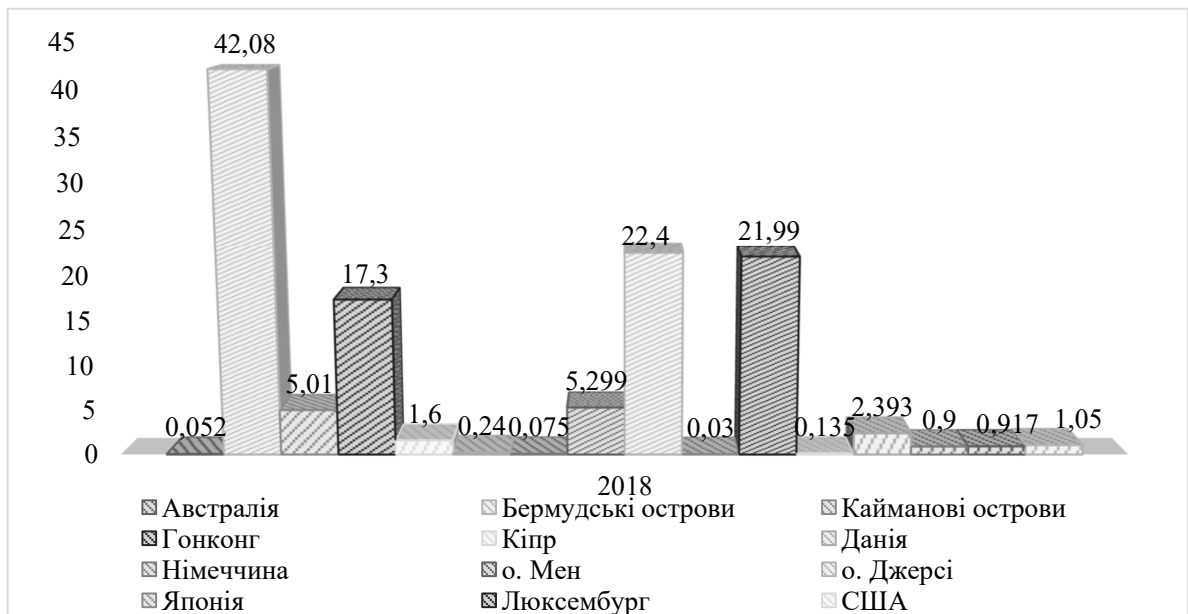

Рисунок 2.2 – Обсяг чистого експорту фінансових послуг окремих країн, % ВВП станом на 2020 рік*

* Джерело: розроблено автором за даними [34, 36]

Наведені дані дозволяють чітко виокремити офшорні фінансові центри, серед яких, по суті, найвагомішими є Бермудські острови, Гонконг, острів Джерсі та Люксембург. При цьому, на Бермудських островах чистий експорт фінансових послуг формує майже половину всього валового внутрішнього продукту. Також досить високими показниками чистого експорту фінансових послуг характеризуються Кайманові острови та о. Мен, в яких доходи від нього становлять більше 5 % всього ВВП.

В то же час, якщо говорити про найбільш розвинені країни світу, то в них показник чистого експорту фінансових послуг, як правило, займає надто низьку частку валового внутрішнього продукту – не більше 1 %. Так, в Австралії це 0,052 %, в Данії – 0,24, в Німеччині – 0,075, а Японії – 0,03, в США – 0,135 [39].

Дещо іншою є ситуація у Великобританії, де значення досліджуваного показника становить 0,9 %, в той час як у таких відомих офшорних юрисдикціях, як Панама та Маврикій його значення перебуває на рівні 0,917 та 1,05 відповідно. Це дозволяє говорити про те, що Великобританія є одним із світових фінансових центрів поряд зі Швейцарією.

Аналогічним чином, можна розглянути показник відношення всіх портфельних активів країни (юрисдикції) до її валового внутрішнього продукту (рис. 2.3).

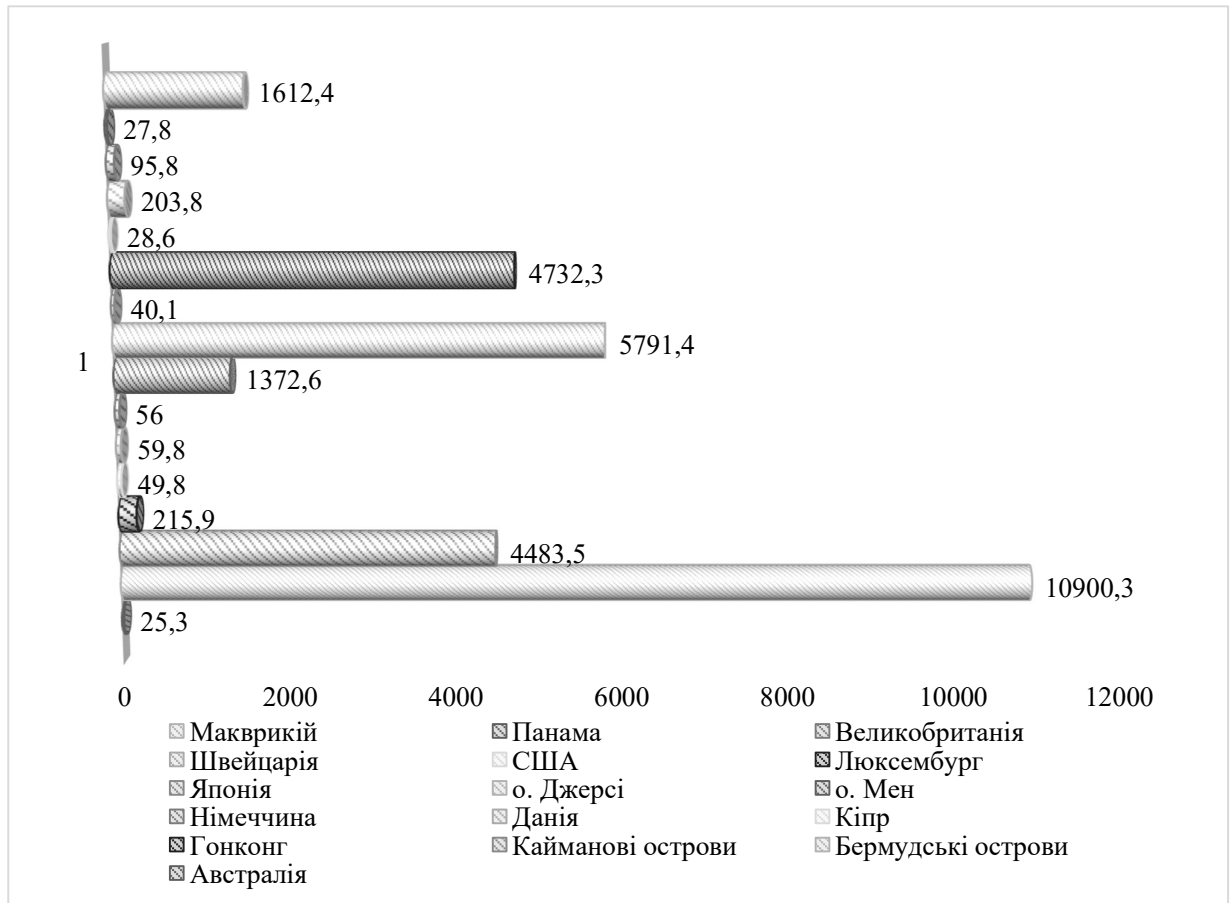

Рисунок 2.3 – Рівень портфельних активів країн та юрисдикцій, % від ВВП станом на 2020 рік*

* Джерело: розроблено автором за даними [34, 36]

Наведені дані також дозволяють відзначити значну відмінність в обсягах портфельних активів розвинених країн і офшорних юрисдикцій. Так, якщо переважна більшість досліджуваних країн, окрім, звісно, Швейцарії, мають обсяги портфельних інвестицій, що не перевищують значення валового внутрішнього продукту в країні, то, наприклад, на Бермудських островах портфельні активи у 109 разів перевищують обсяги ВВП країни, на Кайманових островах – в 44,8 рази, на о. Джерсі – в 57,9 разів, в Люксембурзі – в 47,3 рази.

Підсумовуючи, можемо сказати, що бути офшорним фінансовим центром – вигідно для країн зі слабким розвитком промисловості або невеликих за розміром острівних держав, адже це дозволяє їм значно збільшувати обсяги валового внутрішнього продукту і доходів державного бюджету, фактично не затрачаючи жодних ресурсів.

З іншого боку, використання послуг офшорних фінансових центрів є вигідним не лише для нелегальних операцій, але й для ведення легального бізнесу країн з усього світу, оскільки дозволяє оптимізувати податкові витрати компаній. Найпоширенішим є застосування експортних схем (рис. 2.4), в яких офшорна компанія виступає торговим посередником.

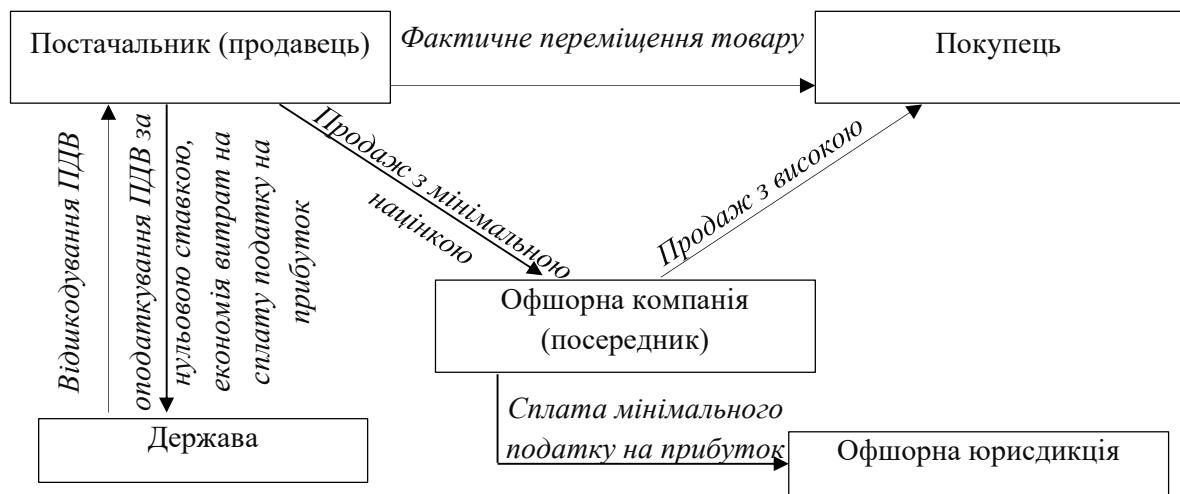

Рисунок 2.4 – Експортна схема використання офшорних компаній*

* Джерело: розроблено автором

За умови легального зменшення обсягу податкових платежів, офшорна компанія створюється, швидше, в зонах з низькими ставками оподаткування, що дозволяє підприємству (організації) отримувати додаткові прибутки, зменшивши обсяги витрат на сплату податків. Зокрема, якщо в Україні базова ставка оподаткування прибутку суб'єктів господарювання становить 18 %, то на Кіпрі, наприклад, всього 10 %.

Для більш детального розуміння виграшу, зокрема, українських компаній від використання наведених офшорних схем, сформуємо таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Розрахунок економічної вигоди від використання офшорних схем станом на 2021 рік*

Компанія	Націнка, дол	Податок, дол	Отримуваний ефект, дол
Продаж напряму			
Постачальник	1000	180	180-108=72
Продаж через офшорну компанію			
Постачальник	100	18	
Офшорна компанія (посередник)	900	90	
Продаж напряму			
Постачальник	10000	1800	1800-1040=760
Продаж через офшорну компанію			
Постачальник	500	90	
Офшорна компанія (посередник)	9500	950	

* Джерело: розроблено автором

Отже, як свідчать наведені спрощені розрахунки, застосування офшорних посередників доцільне тоді, коли підприємство здійснює великі обсяги експортних операцій, адже офшорна компанія також вимагає затрат на утримання та обслуговування.

Можливим є також використання «чужих» офшорних компаній – спеціально створених для таких цілей організацій, які допомагають різним експортерам, за певну винагороду, звісно, здійснювати продаж товарів за кордон, мінімізуючи обсяги податкових платежів.

Варто відзначити, що застосування таких схем можливе як з метою оптимізації оподаткування, так і ухилення від нього. Зокрема, якщо компанія «реалізовуватиме» офшорній фірмі продукцію за заниженими цінами (нижче собівартості), то, окрім повернення податку на додану вартість, вона ще й отримуватиме вигоду в результаті зниження суми, оподаткованої податком на прибуток, або й взагалі отримуватиме в кінцевому підсумку збиток і, таким чином, ухилятиметься від сплати податку.

Окрім наведеної експортної схеми у практиці використання офшорних юрисдикцій наявні й інші. Так, має місце застосування агентської схеми, за якої компанія-резидент певної країни, виступаючи агентом офшорної компанії, від свого імені, але за кошти офшорного підприємства здійснює господарські

операції. При цьому, вона офіційно отримує комісійну винагороду – найчастіше 5 % – і саме з цієї суми сплачує податок в країні функціонування. В той же час вся реальна сума прибутку надходить на рахунки офшорної компанії. Єдиним нюансом застосування даної схеми є те, що власники компанії-агента і офшорної компанії (їхні бенефіціари) не мають бути тими ж особами, оскільки в такому разі ця діяльність буде розцінена як ухилення від сплати податку [40].

Ще одним варіантом застосування офшорних юрисдикцій є лізингова схема, що може використовуватися для придбання виробничого обладнання за кордоном. Наприклад, компанія-резидент офшорної юрисдикції купує виробниче обладнання і здає його в лізинг вітчизняному підприємству. Вітчизняна компанія здійснює сплату лізингових платежів, котрі надходять до офшорної зони у вигляді відсотків за кредитом. Оскільки ж в офшорних юрисдикціях вказані операції не оподатковуються, то компанія фактично зменшує суму оподаткованого доходу в країні функціонування на обсяг відсотків за лізинговим кредитом.

Також одним із можливих варіантів використання офшорних юрисдикцій є схема передачі активів інвестиційному фонду. Її застосування практикується серед компаній Європейського Союзу. Так, власники капіталів передають їх певним субфондам конкретного інвестиційного фонду, розміщеним в офшорних юрисдикціях. При цьому, портфельні активи таких субфондів формуються таким чином, щоб жоден з вкладників (інвесторів) не мав більше 10 % активів і, таким чином, щоб не міг бути визнаний його власником, а, отже, і кінцевим бенефіціаром, що дозволяє зменшувати обсяг оподатковуваних статків [41].

Таким чином, існує різноманітна кількість схем як для зменшення обсягів оподаткування, так і взагалі для його уникнення чи легалізації коштів, отриманих нелегальним шляхом за допомогою офшорних юрисдикцій. При цьому, від таких схем вииграють як компанії (власники активів), так і самі офшорні юрисдикції, нарощуючи суми свого валового внутрішнього продукту.

Тут варто відзначити, що не всі схеми з використанням офшорних компаній і навіть не всі офшорні юрисдикції мають високу надійність. Так, чим вищою є репутація, тим дорожче обходиться обслуговування компанії в цій юрисдикції (необхідність ведення бухгалтерського обліку за міжнародними стандартами, обов'язковий аудит, ведення документообігу тощо) (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Вартість заснування та обслуговування офшорної компанії у 2021 році*

Юрисдикція	Вартість річної компанії, дол	Варт. відкриття банк. рах., дол.	Щорічна варт. обслугов., дол.	Тривалість реєстрації
Бермудські острови	1575	350	1215	1 тиждень
Британські Віргінські острови	1590	350	1350	2 тижні
Беліз	1165	350	1015	1 тиждень
Панама	2590	350	1890	2 тижні
Гонконг	2360	690	1830	3-5 тижнів
Кіпр	2225	650	1280	до двох тижнів
Маршалові острови	1300	400	1200	до двох тижнів
о. Мен	4750	550	3600	2-3 тижні

* Джерело: побудовано і розраховано автором на основі вивчення існуючих на ринку пропозицій

Проте інвестування коштів у респектабельні юрисдикції зазвичай дає вищу фінансову віддачу [42].

Зважаючи на таку популяризацію офшорних юрисдикцій та різноманітних схем, використовуваних з їх допомогою, країни самостійно укладають переліки юрисдикцій, що визнаються офшорними зонами, а, отже, встановлюють додаткові норми фінансового контролю за суб'єктами господарювання, так чи інакше пов'язаними з цими юрисдикціями, адже саме звичайні країни, тобто їх бюджети, найбільше втрачають від діяльності офшорних юрисдикцій.

2.3 Запровадження механізмів міжнародно-правового регулювання офшорного бізнесу

Нині, глобальний процес офшоризації економіки поглинув майже всі країни. За даними ОЕСР, щороку світ через офшори втрачає близько 20 трлн дол. США, що в середньому дорівнює 10 % економіки країн. Останніми часом Світове Співтовариство дуже стурбоване діяльністю офшорного бізнесу. Щороку розробляються нові підходи для боротьби з офшорами. Тому справедливо зазначимо, що світ розпочав глобальний процес деофшоризації світової економіки.

Міжнародно-правове регулювання офшорних механізмів проводиться міжурядовими організаціями, які здійснюють свою діяльність як представники економічно розвинутих країн, що економічно втрачають від діяльності офшорних компаній. Відтак, ЄС, ООН та ОЕСР запроваджують головні напрямки гармонізації податків із метою зменшення відтоку капіталів.

Провідну роль в удосконаленні діяльності офшорних юрисдикцій здійснює Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), створена в 1961 році. Що стосується методів боротьби з недобросовісною податковою конкуренцією, сама ОЕСР не має жодних повноважень на накладення санкцій чи вжиття інших заходів. ОЕСР пропонує лише свої рекомендації для держав-учасників.

У звіті BEPS «Про розмивання податкової бази та виводу прибутку з оподаткування» запропонована «дорожня карта», яка дає змогу країнам отримувати належний їм прибуток від оподаткування, сприяти більшій прозорості та покращенню обміну інформацією, неспроможності штучного переводу прибутку в низькоподатковій юрисдикції, більшій передбачуваності й упевненості бізнесу [43].

BEPS складається з 15 пунктів, план покликаний поставити заслін на шляху «подвійного неоподаткування», за яким ідуть багато транснаціональних

компаній. Із того часу світ почав розробляти нові правила для роботи з офшорами. Хоча сам план BEPS ще повністю не імплементований, проте він уже впливає на плани великих міжнародних компаній, які стоять перед необхідністю реструктуризації [44].

На сьогодні провідною міжнародною організацією, яка бореться з відмиванням грошей, є Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей – ФАТФ (з англ. FATF – Financial Action Task Force) – впливовий міжурядовий орган, створений у 1989 р. на саміті G-7 у Парижі. Завдання ФАТФ – установлення стандартів та сприяння ефективному виконанню правових, регулятивних й оперативних заходів щодо боротьби з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму та іншими загрозами цілісності міжнародної фінансової системи. FATF напрацював низку Рекомендацій, які визнані міжнародним стандартом у боротьбі з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму й розповсюдженням зброї масового знищення.

За своєю суттю, міжнародне організаційно-правове регулювання офшорного бізнесу і боротьба з недоброчесною податковою конкуренцією здійснюється ОЕСР і ФАТФ шляхом [45]:

- введення у податкову систему країн-учасниць правил, що ліквідують вигоди від використання офшорних юрисдикцій (перш за все, законодавства про контрольовані іноземні компанії – КІК);

- полегшення доступу податкових органів до банківської інформації та надання звітності резидентів відносно закордонних операцій;

- внесення до угод про запобігання подвійного оподаткування (УЗПО) положення про обмін інформацією, взаємодію податкових органів та відмову від укладання угод із «податковими притулками» (що визначаються як країни відмивання «брудних» грошей);

- розробка принципів ефективного податкового адміністрування.

Досліджуючи досвід країн світу в процесах деофшоризації економіки, потрібно згадати про концепцію CFC (з англ. controlled foreign company – контроль над іноземними компаніями), спрямовану саме на запобігання

ухилянню від сплати податків за допомогою офшорних компаній. Суть концепції – прибуток зарубіжної компанії, яка контролюється резидентами цієї держави, для цілей оподаткування зараховується в прибуток резидента. Тому пряме використання офшорних компаній для акумулювання зарубіжних прибутків не дає власникам цих компаній законної можливості позбутися оподаткування за місцем проживання [46].

Сучасні правила оподаткування КІК (controlled foreign companies – CFC) як складова плану BEPS, є дієвим способом протидії міжнародному ухиленню від оподаткування, що супроводжується офшоризацією бізнесу, і мають назву *antideferral rules* і *anti-avoidance rules* [47]. Ними визначаються фіскальна та контрольно-інформаційна цілі, «контролююча особа КІК», а також доходи КІК, що підлягають оподаткуванню.

Ще однією організацією, яка впливає на міжнародно-правове регулювання офшорних механізмів є Рада з фінансової стабільності (Financial Stability Board) – міжнародна організація, створена країнами Великої індустріальної двадцятки на Лондонському саміті в квітні 2009 році. Основною метою Ради з фінансової стабільності (РФС) є виявлення недоліків в галузі світової фінансової стабільності, розробка, а також вживання наглядової та регулюючої політики у цій сфері.

РФС координує дії держав в рамках боротьби з нечесною податковою політикою. РФС наполягає на тому, що офшорні юрисдикції повинні дотримуватися міжнародних стандартів фінансового регулювання, прозорості і співпраці з урядами держав, де діють високі податки. Якщо офшорні юрисдикції цього не виконують, до них можливе застосування санкцій, зокрема вимога повернення фінансової допомоги від МВФ і інших міжнародних фінансових інститутів. РФС розробила пакет заходів для офшорних юрисдикцій, спрямованих на внесення змін до національного законодавства відповідно до міжнародних стандартів.

Європейський союз також не стоїть осторонь від регулювання офшорних механізмів. Можна виокремити кілька напрямів антиофшорного регулювання в

рамках ЄС: 1) гармонізація податків і оподаткування іноземних доходів; 2) відмова від нечесної податкової конкуренції; 3) протидія відмиванню незаконно отриманих доходів; 4) запобігання вивезенню капіталів [48].

У 1997 році в ЄС була створена спеціальна комісія з метою виявлення і розробки заходів антиофшорного регулювання і розробки пропозицій щодо гармонізації податків на капітал, що виводилися за кордон. До узагальнюючого документа комісії увійшли 66 заходів, які було визнано шкідливими для фінансової системи ЄС [49]. У липні 2005 році Директива ЄС про податкові особисті заощадження зобов'язала країни-членів ЄС, а також залежні країни та території поетапно відмінити законодавство про банківську таємницю (протягом семи років); ввести обмін податковою інформацією на основі підписання податкових угод.

На сьогодні політика ЄС щодо офшорних механізмів змінюється, і дуже часто такі зміни призводять до погіршення становища офшорного бізнесу. ЄС запроваджує нове законодавство, спрямоване на гармонізацію податкової системи, запроваджує податок на репатріацію доходів.

Варто відзначити, що на активізацію міжнародної боротьби з офшоризацією економіки значно вплинуло і недавнє оприлюднення пакету документів спілкою міжнародних журналістів-розслідувачів, що отримало назву «Pandora Papers».

Величезний пакет фінансових документів, під назвою «Документи Пандори», викриває офшорні фінансові операції сотень представників світової еліти, включаючи понад 330 політиків із майже 100 країн. Представлені документи включають банківські виписки та записи власності на активи, що зберігаються на Британських Віргінських островах, Белізі, Панамі, Південній Дакоті, Самоа, Сейшельських островах та інших юрисдикціях, які активно обслуговують інвесторів, що прагнуть до секретності.

Піднята документація призвела до постановки наступних ключових питань, що перебуватимуть у полі зору міжнародних фінансових і політичних організацій найближчим часом:

- офшорні центри як загроза демократії;
- офшоризація економіки як причина глобальної нерівності;
- необхідність посилення відповідальності третіх сторін.

Окремі аналітики [50] відзначають, що питання виведення коштів в офшори та ухилення від сплати податків ключовими посадовими особами не може проходити непоміченим спеціалізованими фінансовими інституціями чи судами, а, отже, існує «кругова порука» в багатьох країнах світу на рівні всіх гілок влади, а це, в свою чергу, є прямою загрозою функціонуванню закону як базису демократії в цілому.

Інші дослідники [51] наголошують на тому, що приховування своїх статків найбагатшими людьми планети, в тому числі й отриманих корупційним шляхом, призводить до все більшого зростання рівня глобальної нерівності в доходах населення, оскільки найбільше коштів в офшори виводиться, як засвідчили документи розслідувачів, саме з найбідніших країн, тобто країн з низьким чи середнім рівнем ВВП на душу населення.

Ще одним надважливим питанням, яке має вирішуватися на міжнародному рівні, є посилення відповідальності третіх сторін (професійних консультантів) за співпрацю з компаніями (особами), що не можуть пояснити або належним чином підтвердити законність підстав отримання певних коштів (ресурсів) [52]. Мова йде про запровадження необхідності третій стороні здійснювати перевірку походження коштів, в тому числі шляхом судово-медичної розвідки та юридичної перевірки для зниження рівня ризику понести в подальшому репутаційну та фінансову відповідальність.

У цілому, на мій погляд, дії Організації об'єднаних націй, Європейського союзу, Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Організації економічного співробітництва і розвитку, Групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та Ради з фінансової стабільності спрямовані на вдосконалення міжнародно-правового регулювання офшорних механізмів. Хоча мета діяльності цих організацій різна, всі вони намагаються зменшити роль офшорних механізмів у світовій економіці.

Водночас, слід зазначити, що діяльність, яка проводиться міжнародними інститутами щодо правового регулювання офшорних механізмів (ООН, МВФ, СБ, ЄС, ОЕСР, ФАТФ, РФС та ін.), показує свою недостатню ефективність, адже методи і способи діяльності цих організацій стосовно правового регулювання офшорних механізмів часто не співпадають, а це призводить до хаосу в системі регулювання руху офшорних капіталів. Дуже часто ці організації у своїх діях дублюють одна одну, а інколи навіть приймають протилежні рішення в залежності від своєї внутрішньої кон'юнктури та зовнішніх чинників.

Зрозуміло, що посилення контролю та регулювання діяльності офшорних механізмів потребує національних законодавчих змін. Тому, в першу чергу, для міжнародного співтовариства необхідно найближчим часом створити законодавчу базу, яка забезпечить контроль за фінансовими операціями, що набувають світового рівня. У такому законодавстві слід передбачати застосування необхідних заходів щодо контролю офшорних механізмів та запровадження фінансових санкцій проти країн і суб'єктів господарювання у разі порушення ними встановлених правових норм щодо боротьби з відмиванням грошей та ухилення від оподаткування.

Я вважаю, для вирішення завдань щодо міжнародно-правового регулювання офшорних механізмів необхідно утворити єдину міжнародну регулюючу організацію офшорних механізмів. Таку організацію можливо утворити, наприклад шляхом прийняття спеціальної резолюції Генеральної Асамблеї ООН. Для ефективної діяльності такої міжнародній організації офшорних механізмів необхідно делегувати наступні функції: 1) складання переліку офшорних юрисдикцій на основі параметрів, визначених міжнародним співтовариством; 2) створення і ведення реєстру юридичних осіб, зареєстрованих в офшорних юрисдикціях; 3) обмін податковою інформацією з контролюючими органами усіх країн, компанії яких зареєстровані в офшорних юрисдикціях; 4) регулювання трансакцій офшорних компаній з метою забезпечення прозорості при збереженні банківської таємниці; 5) визначення

розміру єдиної ставки оподаткування для компаній, що проводять операції з офшорними юрисдикціями.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що в міжнародному співтоваристві існує неоднозначне відношення до офшорних механізмів. З одного боку, офшорні механізми дозволяють залучати інвестиції, підтримувати економіку країни, а з іншого, – створюють умови для відмивання «брудних» грошей та ухилення від оподаткування чи вивід капіталу. Проте офшорні механізми дозволяють певним державам чи територіям забезпечити конкурентні переваги в світі. Міжнародна податкова конкуренція завдяки офшорним механізмам примушує реформувати чинні податкові системи з метою забезпечення національного економічного розвитку.

3 УКРАЇНСЬКИЙ БІЗНЕС У СИСТЕМІ ОФШОРНИХ ЮРИСДИКЦІЙ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ДЕОФШОРИЗАЦІЇ

3.1 Вплив офшорних механізмів на стабільність економіки та фінансову безпеку України

Офшоризація являє собою дуже суперечливий процес, адже з однієї сторони, співпраця з офшорними зонами дає підприємствам змогу оптимізувати рівень оподаткування, а з іншої – являє собою причину неконтрольованого відтоку капіталу з країни, що згубно впливає на економіку країн.

«Відмивання» грошей – зараз основна причина використання офшорів, саме тому офшоризація складає все більшу загрозу економіці країн, а як результат – і фінансовій безпеці [53]. Якщо раніше підприємства використовували офшори для оптимізації податків для організації виробництва товарів, послуг та їх подальшої реалізації в країні-імпортері, то зараз податкові гавані використовують для «відпливу капіталу». Це основна загроза, що впливає на стабільність економік країн світу: такий стрімкий відтік капіталу залишає відбиток навіть в провідних країнах зі стабільною економікою та помірними податковими умовами. З таких країн виводять гроші у більш економічно нестабільні країни, де панує привабливий інвестиційний клімат.

Згідно з даними Світового банку, українських бізнес сплачує близько 135 різних видів податків та зборів. Податкове навантаження на економіку нашої країни є на рівні 44 %, натомість у країнах Центральної та Східної Європи, які входять до ЄС – 30 %. Ось чому офшорна зона – це один із способів полегшити ведення бізнесу та легально зменшити податкове навантаження для резидентів та створити привабливий клімат для інвесторів [54]. Всього в Україну надійшло інвестицій з 138 країн світу. Найбільша кількість з них протягом 2015–2019 років надходила з Кіпру. Так, у 2019 році, інвестиції з Кіпру, Британських Віргінських островів та Белізу становлять 38,6 %.

За останні роки економіка України пережила стрімкий відтік капіталу в офшорні зони, натомість ці кошти можна було спрямувати на погашення державного боргу (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Прямі інвестиції з України в країни світу в період з 2016 по 2019 рр.*

Назва країни	Обсяги прямих інвестицій, млн. дол. США			
	2016	2017	2018	2019
Всього прямих інвестицій з України	2 788,3	2 755,0	2 727,8	3 540,8
Білорусь	4,5	4,3	2,8	3,6
Британські Віргінські Острови	57,6	61,0	59,9	33,7
В'єтнам	1,6	1,6	1,2	1,2
Грузія	1,7	1,6	1,4	1,9
Кіпр	1 249,7	1 214,5	1 229,8	1 431,4
Латвія	68,4	60,9	72,5	73,0
Литва	*	*	13,9	14,7
Нідерланди	10,7	12,3	11,8	11,3
Німеччина	2,7	3,3	3,4	3,3
Республіка Молдова	7,1	6,8	6,8	6,8
Російська Федерація	144,1	150,3	117,7	118,0
США	0,5	0,6	0,5	1,5
Угорщина	14,9	17,5	16,8	16,1
Швейцарія	7,1	-	13,5	13,4
У тому числі країни ЄС	1 562,3	1 485,5	1 510,2	2 351,1

* Джерело: розроблено автором за даними [55]

Постає питання: чому інвестори виводять гроші з України? Все пояснюється просто – через неефективну державну політику. Бізнес в Україні не відчуває підтримку з боку держави, в кризових умовах податкове навантаження лише зростає, що призводить до продажу майже всіх портфельних інвестицій в Україні. При чому майже 90% капіталу було виведено до Кіпру (рис. 3.1). Чому саме Кіпр? Привабливість пояснюється тим, що між Україною та Кіпром вже багато років існує договір про уникнення подвійного оподаткування, до того ж відіграє роль близькість Кіпру. З іншого боку, відповідно до даних УкрСтату, Кіпр – основний інвестор. Не дивлячись на те, що юридично Кіпр не є офшором, влада острова створила вигідну систему оподаткування, щоб не втратити прибутки. На сьогодні, Україна з

Кіпром переглянула двосторонні угоди (ставки) про оподаткування задля запобігання вивезення капіталу в цю офшорну зону.

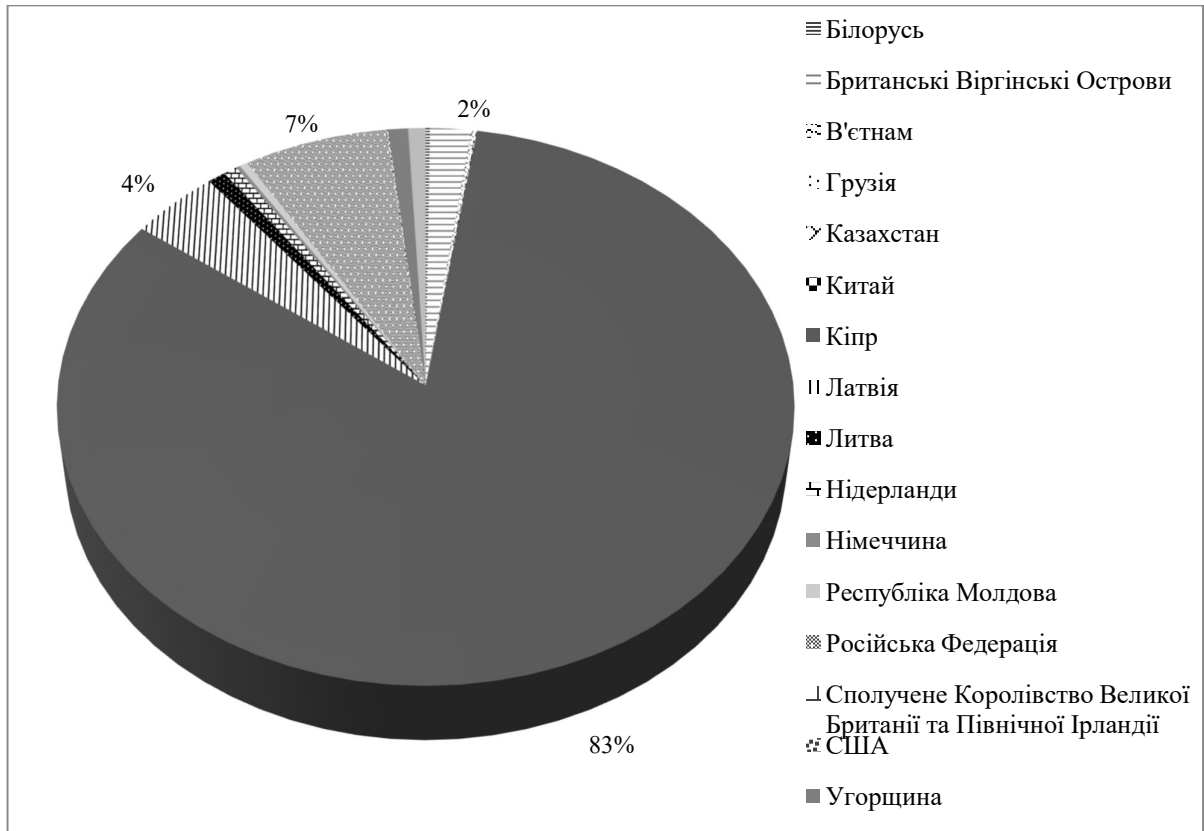

Рисунок 3.1 – Прямі інвестиції з України в країни світу за 2019 рік*

* Джерело: Побудовано автором на основі статистичних даних з табл. 3.1.

Отже, офшорні зони утворюють структурні деформації в бюджеті, роблять економіку країни ще більш залежною та прив'язаною до іноземних позикових траншів. Це все негативно відображається на конкурентоспроможності та економічній безпеці країни.

Те, що офшорні зони неабияк впливають на економіку держави вже зрозуміло, проте вважаю за потрібне продемонструвати цей вплив на показниках фінансової безпеки, що зображено за допомогою таблиці 3.2.

Звичайно, не лише офшори згубно впливають на рівень фінансової безпеки України: високі темпи інфляції, наприклад, теж значно погіршують ситуацію. Потенційними загрозами економічній безпеці України можна

зазначити події, що стануться за прогностичними даними, які в силу свого впливу нестимуть загрозу злагодженого функціонування та розвитку комплексу політик держави -економічно-соціальної та політичної.

Таблиця 3.2 – Індикатори фінансової безпеки України за 2014-2019 рр.*

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Дефіцит (профіцит) держ. бюджету, млрд. грн.	-78,1	-45,6	-70,1	-47,8	- 59,2	78,05
ВВП, млрд.грн. (номінальний)	1587	1980	2383,2	2982,1	3558,7	3974,6
Відношення дефіциту бюджету до ВВП, %	-4,9	-2,3	-3	-1,6	-1,7	-2,0
Державний та гарантований державою борг, млрд. грн.	1100,6	1571,8	1929,8	2025	2168,6	1998,3
Відношення державного боргу до ВВП, %	70,2	79,4	81	98,2	60,9	50,3
Валовий зовнішній борг (ВЗБ), млрд. грн.	126,3	118,7	113,6	115,4	114,7	121,7
Рівень інфляції (до грудня попереднього року), %	103	143,3	112,4	113,7	109,8	104,1
Міжнародні резерви, млрд. дол.	7,5	13,3	15,5	18,1	20,8	25,3
Відношення міжнар. рез. До ВЗБ, %	5,9	11,2	13,6	15,7	18,1	20,8

* Джерело: розраховано автором на основі [55; 56; 57]

Оскільки загрози фінансовій безпеці поділяють на дві групи – зовнішні та внутрішні, в багатьох працях безпекознавців вже окреслені ймовірні загрози. Внутрішні: занижкий рівень технологічного розвитку у галузях, не сумісно високі затрати на виробництво товару, але низька його якість, що у комплексі призводить до низького рівня конкурентоспроможності держави [58]. Зовнішні загрози: нераціональна структура експорту та сильна залежність від імпортованих товарів, «відтік мізків» – процес масової еміграції в більш розвинені країни, неефективна податкова політика та митний контроль, недостатнього рівня налагоджені зовнішньоекономічні відносини тощо.

Слід відзначити, що за роки незалежності Україна долучилася до головних міжнародних інституцій (ОЕСР, МВФ, Світовий банк, ФАТФ, Міжнародна податкова асоціація (IFA), Міжнародне бюро податкової документації (IBFD) тощо) та регіональних організацій (передусім у межах ЄС), дотичних до глобальної політики деофшоризації, імплементувала частину ініціатив і рекомендацій у цьому напрямі (Конвенція MLI, План BEPS, договір

FATCA, правила CFC щодо діяльності контрольованих іноземних підприємств), уклала 77 угод з іншими країнами про уникнення подвійного оподаткування доходів та майна, а також розпочала модернізацію системи обміну податковою інформацією з використанням єдиних стандартів (правила EOIR за стандартом CRS) [59, С. 19].

Тобто, можемо говорити про те, що система інституційного забезпечення державної антиофшорної політики України поступово стає інтегрованою у глобальну інституційну систему і переймає кращу регуляторну практику. В той же час, залишається чимало важливих глобальних та європейських інституцій, котрі не співпрацюють з Україною або недостатньо враховують її інтереси у боротьбі з «відмиванням» капіталу та ухиленням від сплати податків. В цьому контексті нашій державі варто посилювати курс на зміцнення власної економічної і фінансової безпеки, активніше реалізовувати заходи щодо гармонізації і лібералізації валютно-податкового законодавства, напрацювання і просування законопроектів з питань покращення контролю за трансфертним ціноутворенням і діяльністю контрольованих іноземних підприємств, протидії «розмиванню» податкової бази, агресивному плануванню та переміщенню капіталу за кордон.

Ще одною прогалиною у реалізації політики деофшоризації в Україні є неготовність до остаточного запровадження правил оподаткування контрольованих іноземних підприємств (CFC) через затягування прийняття необхідних правових інструментів. Ситуація частково була вирішена завдяки прийняттю Закону України № 1117 [60], проте не без недоліків, якими, значно знизилася цінність його прийняття. Зокрема, у прийнятому законі була видалена норма щодо особистої відповідальності інспекторів за необґрунтовані «сумнівні» донарахування у ході податкових перевірок (для зменшення адміністративного тиску на підприємства з боку фіскальних органів і попередження появи корупційних діянь), а також визначена відсутність будь-якої відповідальності для платників податків, що підпадають під дію цього закону до кінця 2023 року. І тут варто відзначити, що не створені жодні

механізми, які б завадили в подальшому продовжити дію норми про скасування відповідальності для таких платників на наступні періоди.

В той же час, прийнятим законом визначаються особливості оподаткування КІК та їх контролюючих осіб – останні будуть зобов'язані надавати податкову декларацію з визначенням прибутку контрольованих ними іноземних компаній. До цієї декларації необхідно буде додати: а) фінансову звітність КІК за період, прибуток за який урахований під час визначення бази оподаткування з податку, або в разі відсутності фінансової звітності – інші документи; б) аудиторський висновок щодо фінансової звітності КІК, якщо відповідно для КІК встановлено обов'язкове проведення аудиту такої фінансової звітності або добровільне здійснення аудиту такою іноземною компанією.

Доцільно зазначити також і те, що у Верховній Раді України було зареєстровано кілька різних законопроектів, що тією чи іншою мірою регулюють питання запровадження правил КІК, хоча жоден із них не дійшов навіть до першого читання. В числі цих законопроектів слід назвати наступні:

– проект Закону «Про повернення капіталів, що перебувають та зареєстровані в Республіці Кіпр, офшорних зонах та інших юрисдикціях, звільнених від подвійного оподаткування, або тих, що мають пільговий режим оподаткування» – відкликаний 29.08.2019 р. [61];

– проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про податковий суверенітет України та офшорні компанії» – відкликаний 29.08.2019 р. [62];

– проект Закону «Про податковий суверенітет України та офшорні компанії» – відкликаний 29.08.2019 р. [63];

– проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо запровадження податку з операцій з офшорними юрисдикціями» – відкликаний 29.08.2019 р. [64];

– проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо встановлення кримінальної відповідальності для осіб,

уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за підприємницьку діяльність із використанням офшорних зон та визначення підслідності злочину)» – відкликаний 29.08.2019 р. [65];

– проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо запобігання розмиванню бази оподаткування та перенесенню прибутку в офшорні зони» – відкликаний 29.08.2019 р. [66];

– проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо оподаткування прибутку контрольованих іноземних компаній)» – відкликаний 29.08.2019 р. [67].

Тобто, фактично формування нової парламентської більшості в Україні у 2019 році поклало край всім існуючим напрацюванням в питання деофшоризації вітчизняної економіки, а прийнятий згодом Закон України № 1117 [60] не позбавлений ряду істотних недоліків і потребує доопрацювання.

3.2 Шляхи протидії відмиванню коштів вітчизняних компаній через офшори

В Україні стратегічний напрям розвитку великою мірою обумовлений соціально орієнтованою державно політикою, яка визначається в цілях, завданнях, напрямках і пріоритетах на короткострокову перспективу. Водночас багато реформ не дають, на жаль, бажаного результату. Проблеми формування та реалізації на практиці ефективної державної політики в масштабах всієї країни набувають особливої ваги [68].

Те, що обсяг відтоку капіталу перевищує ВВП нашої країни, що за кожен рік виводиться близько 8 млрд. дол. США в офшори, дає чітко зрозуміти, що необхідно якнайшвидше переймати зарубіжний досвід щодо контролю офшорних зон.

Перш за все необхідно законодавчо визнати списки чорних, білих та сірих офшорних зон, що були зведені ОЕСР, FATF, FinCEN та іншими компаніями. Наступним кроком має бути повна заборона будь-яких економічних відносин принаймні з чорними та сірими офшорними зонами. З іншої сторони, для покращення стану економіки країни та фінансової безпеки, необхідно й провести декілька реформ, адже неможливо викоринити титанів міжнародних відносин – офшорні зони – повністю, але можна зробити їх менш привабливими для підприємств.

Україна теж хоче бути «у тренді» щодо глобальної деофшоризації, доказом чого є зареєстрований у Верховній Раді України у 2016 р. документ «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо запобігання розмиванню бази оподаткування та перенесенню прибутку в офшорні зони», що передбачає впровадження правил CFC [69].

Україна долучилася до Плану BEPS та взяла на себе зобов'язання імплементувати так званий Мінімальний стандарт Плану дій BEPS – обов'язкові чотири заходи з п'ятнадцяти запропонованих, а саме:

- п'ятий захід, що спрямований на боротьбу з податковими зловживаннями, пов'язаними з використанням спеціальних шкідливих режимів оподаткування (countering harmful tax practices);

- шостий захід, спрямований на попередження зловживань при застосуванні конвенцій про уникнення подвійного оподаткування (preventing tax treaty abuse);

- тринадцятий захід, направлений на вдосконалення вимог чинних національних правових норм до документації з трансфертного ціноутворення (transfer pricing documentation and country-by-country reporting);

- чотирнадцятий захід, мета якого – підвищення ефективності механізмів вирішення спорів між країнами при застосуванні договорів про уникнення подвійного оподаткування (cross-border tax dispute resolution) [70].

Якщо задуматись, чому наше суспільство намагається уникнути податків та вивести гроші в офшори, то відповідь лежить досить поверхнево. Людина не

буде ухилятися від податків, якщо вона буде бачити куди йдуть сплачені нею збори – на рівень медицини (професійний та якість устаткування), на якість освіти, загальний стан міст тощо. Забезпечивши це, держава вже на трохи зменшить зацікавленість в офшорах. У багатьох працях стверджують, що податки в Україні необхідно зменшувати, що лише це допоможе налагодити економічну ситуацію. Моя ж думка протилежного боку, вона базується на принципі «покажіть населенню куди йдуть податки».

Звичайно, помилковою буде думка, що можна знищити елемент «офшори» з міжнародних економічних відносин українських підприємств, проте метою нашої країни є оптимізувати кількість капіталу, що надходить в офшори. Якщо зменшити відтік капіталу принаймні на третю частину, то це буде вже додаткові 2,6 млрд. дол. в бюджет. Такі додаткові кошти (які, в принципі, й мали бути в державному бюджеті) дозволять за досить короткий термін погасити державний борг, покращити ситуацію з ВВП – це надасть економіці певної стабільності. Зі стабільністю економіки прийде менш похитний валютний курс, понизиться й темп інфляції, комплексне покращення цих показників призведе до покращення стану фінансової безпеки України.

Тобто програма деофшоризації української економіки має базуватись на кількох системних принципах:

- кардинальне покращення умов для здійснення економічної діяльності, включаючи інституціональну та політичні реформи;
- посилення у відповідності до міжнародної практики ступеня відповідальності за порушення податкового законодавства;
- забезпечення транспарентності всіх економічних акторів, діючих в Україні;
- вихід на якісно новий рівень міжнародної співпраці з обміну податковою інформації та по розкриттю фіскальних порушень.

Виходячи з вищеперерахованих принципів, можна сформулювати конкретні пропозиції щодо деофшоризації економіки України.

1. Необхідно змінити відношення факторів, які сприяють залученню та вилученню капіталу з країни. Для цього необхідно покращити умови ведення бізнесу, створити сприятливий інвестиційний клімат як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів. Ці зміни носитимуть системний характер і передбачатимуть: підвищення прозорості судових процесів, стабільність законів та неухильність від них, належний захист власності, розвиток фінансової інфраструктури, відновлення довірчих стосунків населення з владою та багато іншого.

2. Доцільною була би розробка законодавства про національні компанії. Тобто розширення діючого законодавства, внесенням поняття «національна компанія», яка має відповідати наступним критеріям: зареєстрована в Україні, є великим платником податків, торгується на українській біржі (для цього ще необхідно провести реформи у біржовій торгівлі, які забезпечать реальне функціонування українських бірж), має стабільні фінансові показники та витрачає на соціальні проекти не менше 1% від виручки. Дані характеристики можна коригувати, проте, на нашу думку, такі нововведення можуть дати можливість державі знизити ризик переходу національної компанії під контроль іноземних ТНК. У той же час, законодавство має надавати певні привілеї компаніям, які відповідають встановленим характеристикам. Наприклад, отримання певної знижки на відсоток при кредитуванні. Формування національної компанії має сприяти оптимізувати обсяги співпраці з офшорними юрисдикціями.

3. Державним компаніям слід поступово зменшувати використання офшорних трейдерів та від угод з купівлі-продажу активів з офшорними компаніями або компаніями-провідниками із престижних НПЮ.

4. Важливо підвищити ефективність контролю за трансфертним ціноутворенням, яке є важливим каналом легального та нелегального переміщення капіталу в офшори. Це буде можливим, за умови введення та функціонування змін в податковому законодавстві. Оскільки, за експертною оцінкою, в 2017 році кожна сьома перевірка трансфертних цін в світі

закінчувалася застосуванням штрафних санкцій за порушення правил трансфертного ціноутворення, у даному питанні необхідний досить глибокий та диференційований підхід.

5. Деофшоризація не зможе бути ефективною без підвищення відповідальності за недотримання податкового законодавства. Саме гармонізація антиофшорної та податкової політики є одним із ключових процесів.

6. Боротьба з корупцією, яка руйнує економіку країни – також одна зі складових процесу деофшоризації. Слід вжити дієвих заходів щодо антикорупційної політики, в боротьбі з «діленням» державного бюджету. Корупція не лише сприяє відтоку капіталу в офшорні зони, але і підтримується офшорними капіталами.

У світі просліджується тенденція фінансової рівності та прозорості, яку можна досягти за умови реальної деофшоризації української економіки. Необхідно формувати привабливий інвестиційний клімат, а згодом і поняття національного економічного патріотизму.

ВИСНОВКИ

Сьогодні офшорні зони відіграють важливу роль в сфері перерозподілу капіталу на глобальному рівні. При цьому деякі офшорні банківські центри вже здатні конкурувати з провідними світовими фінансовими центрами.

Узагальнено офшорний бізнес — це особлива господарська діяльність підприємств, що здійснюється в зонах пільгового оподаткування і досить слабкого (в основному) контролю з боку держав. Основною умовою установи офшорних компаній є те, що підприємствам заборонено вести свою господарську діяльність на території офшору. Тому в офшорних зонах найчастіше розташовуються головні офіси підприємств, коли філії знаходяться в тих країнах, де власник компанії є резидентом.

Офшорна зона є однією з різновидів існуючих вільних фінансово-економічних зон, характерними рисами яких є створення для підприємців сприятливого валютно-фінансового, фіскального режиму, високого рівня банківської і комерційної таємниці, лояльності державного регулювання та сприятливої податкової системи.

Що ж стосується визначення ролі офшорних компаній у системі міжнародного бізнесу, то думки дослідників кардинально розходяться. Не можна однозначно стверджувати, що офшорні механізми є негативним правовим явищем. Дуже часто офшорні механізми виконують позитивну роль для держав і тому вони мають право на існування. У світі офшорні юрисдикції діють як альтернатива державам з високим оподаткуванням. До них звертаються суб'єкти господарювання, як правило, з економічно розвинених країн. Офшорні юрисдикції стають конкурентами на світовому рівні, запобігаючи встановленню податковій монополії.

Ліквідація офшорних юрисдикцій може привести до запровадження одного підвищеного рівня оподаткування в країнах для всіх платників податків. У випадку заборони здійснювати операції з офшорними юрисдикціями це може

викликати спотворення фінансових потоків і вплинути на режим вільної торгівлі в усьому світі. Офшорні юрисдикції є спеціальним механізмом стимулювання інвестиційної діяльності і збільшення надходжень до бюджетів депресивних територій, економічний ефект в яких досягається завдяки розширенню бази оподаткування та зменшенню податкового навантаження.

Однак, на жаль, можна констатувати, що сьогодні офшорний сектор глобальної фінансової системи є джерелом криз як для світової економіки в цілому, так і для національних економік країн, що розвиваються відповідно до ринкових і соціальних умов. Це пояснюється тим, що сучасний світ офшорів ускладнюється і розглядається вже не тільки крізь призму кількох незалежних держав, які здійснюють своє суверенне право встановлювати власні закони і вводити податкові системи, але і з розумінням факту формування кількох мереж впливу, контрольованих провідними державами світу – насамперед, Великобританією та США. Кожна з таких мереж тісно взаємодіє одна з одною.

Наразі на міжнародному рівні вже активно ведеться боротьба з проблемою відмивання грошей в офшорах. Такі організації як ОЕСР, FATF та інші впроваджують досить ефективну антиофшорну політику, яка дозволяє стримати та регулювати потік коштів, запобігаючи їх відтік в офшори. Ці міжнародні інституції пропонують рекомендації щодо змін внутрішнього законодавства, ухвалення податкових конвенцій, обміну фінансовою інформацією між країнами, інтенсифікації міжнародного співробітництва та боротьби з незаконним відмиванням грошей. Світ занурюється в епоху TRANSPERANCY (повна прозорість), з'являються 15 правил BEPS, автоматичний обмін інформацією між податковими країнами світу та інші інструменти, які повинні завадити пануванню офшорів на глобальному фінансовому ринку.

Україні необхідно імплементувати таку політику контролінгу діяльності з офшорними зонами, бо з існуючими темпами, відтік капіталу буде лише збільшуватися, тим самим погіршуючи рівень фінансової безпеки. Слід провести реформи, що стимулюватимуть свідомість населення щодо сплати

податків. Згодом, розуміння того, що податків не потрібно ухилятися, виводячи капітал в офшори, сприятиме покращенню. З податковими надходженнями оптимізуються основні економічні показники, які й характеризують фінансову безпеку. Тому слід якомога швидше впроваджувати антиофшорну політику задля покращення стану фінансової стабільності.

Відплив вітчизняного капіталу в офшорні зони відбувається в першу чергу через панування несприятливого інвестиційного та податкового клімату. Через це вітчизняні та іноземні інвестори розміщують кошти у інших країнах, які характеризуються більш сприятливими умовами. На сьогодні існують різні можливості проведення деофшоризації української економіки. Як показує міжнародний досвід, досягти повної деофшоризації, по-перше, неможливо, по-друге, не потрібно. Слід оптимізувати обсяги використання офшорних зон так, щоб була користь для підприємницького сектору, але при цьому не створювалась загроза фінансовій безпеці держави. За умови введення системної реформи, яка би сприяла створенню привабливого інвестиційного клімату та бізнес-сфери, вдосконалення законодавства та дотримання рекомендацій, наданих міжнародними організаціями, можна досягти стабільного стану фінансової безпеки України.

В будь-якому разі, кількість компаній, які так чи інакше користуються безподатковими режимами, стабільно зростає. Найбільший приріст спостерігається в тих офшорних юрисдикціях, які швидше пристосувалися до нових умов, стали більш прозорими і виявляють готовність приймати участь в обміні інформацією з державними органами інших країн. В кінцевому рахунку вони стимулюють економічне зростання і розвиток конкуренції, слугують невід'ємним атрибутом глобалізації світової економіки. Та в осяжній перспективі офшорний бізнес збереже свій вагомий вплив на розвиток глобальної економіки.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Баймуратов М. О., Зоріна О. І. Офшорні зони у сучасному всесвіті: питання теорії та практики. Одеса: Фенікс, 2017. 174 с.
2. Офшорные компании : путеводитель / А. Ницевич и др. ; под ред. И. И. Мовляка. Одеса: Феникс, 2012. 83 с.
3. Катасонов В. Ю. Закрытый мир финансов. Трасы и офшоры. Где прячут свои богатства Ротшильды и Рокфеллеры? Москва: Книжный мир, 2017. 288 с.
4. Grundy M., Nathan A. Offshore business centres: a world survey. London: Sweet & Maxwell, 2013. 137 p.
5. Робинсон Дж. Всемирная прачечная: террор, преступления и грязные деньги в офшорном мире ; пер. с англ. А. Шматов. Москва: Альпина Бизнес Букс, 2004. 539 с.
6. Хейфец Б. А. Роль оффшоров в глобальной экономике. Мировая экономика и международные отношения. 2018. № 11. С. 69–76.
7. Вальтер А. В. Уклонение от уплаты налогов посредством оффшорных схем: некоторые теоретико-прикладные аспекты. Право и политика. 2015. № 3. С. 304–308.
8. The Price of Offshore. Tax Justice Network. UK. Briefing Paper. 2005. P. 1–2.
9. Зеленюк А. Н. Расширение практики использования налоговых убежищ в мировой экономике. Российский внешнеэкономический вестник. 2013. № 2. С. 34.
10. Гурвич В. Оффшорный пылесос. Финансовый контроль. 2013. № 6 (139). С. 100–107.
11. Міжнародне приватне право : навч. посіб. / за ред. В. М. Гайворонського, В. П. Жушмана. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 368 с.

12. Гобела В. В. Офшоризація економіки в конструкті економічної безпеки держави. *Scientific Horizons*. 2020. Випуск 23, № 20. С. 109–120.

13. Argilés-Bosch J., Ravenda D., & Garcia-Blandón, J. E-commerce and labour tax avoidance. *Critical Perspectives on Accounting*. 2020: <https://fardapaper.ir/mohavaha/uploads/2020/11/Fardapaper-E-commerce-and-labour-tax-avoidance.pdf> (Last accessed: 12.08.2021).

14. Dharmapala D., Heins J. Which Countries Become Tax Havens? University of Michigan at Ann Arbor Law School; National Bureau of Economic Research (NBER) Working Paper. 2006: December http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=952721 (Last accessed: 14.01.2021).

15. Андросова Т. И. Понятие и сущность функционирования оффшорных зон. *Молодой ученый*. 2017. № 14. С. 312–314.

16. Череп А. В. Особливості розвитку офшорного бізнесу в Україні. *Економіка та держава*. 2019. №6. С. 21-30.

17. Волкова Ю. А. Розвиток офшорних центрів у системі міжнародного бізнесу. Формування ринкових відносин в Україні. 2018. № 1. С. 43-48.

18. Вергун В. А., Ступницький О. І. Глобальний рівень регулювання практики створення і діяльності офшорних зон і територій. Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і заохочення іноземних інвестицій: регіональний аспект: зб. наук. робіт. Донецьк: ДНУ, 2017. 44 с.

19. Офшорні зони: види та особливості. *Газета Вікна*: <http://vikna.if.ua/cikavo/68688/view> (дата звернення: 18.11.2021).

20. Схеми та перспективи виводу капіталів до офшорних зон. *Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку*: веб-сайт: <http://www.ufin.com.ua/> (дата звернення: 15.11.2021).

21. Луцишин З., Южаніна Н., Фролова Т., Мазур М., Перебийніс Д. Сучасна офшоризація бізнесу у конструкті національної фіскальної безпеки. Міжнародна економічна політика. 2009. № 1 (30). С. 70–112.
22. Cassard M. The Role of Offshore Centers in International Financial Intermediation. IMF Working paper. 2014. № 107. P. 22–32.
23. Ушаков Д. Л. Офшорные зоны в практике российских налогоплательщиков. Москва: Юристъ, 1999. 496 с.
24. Удачина І. М., Новицький В. А., Борейко Н. М. Офшорний сектор світової економіки: корот. опис. Ірпінь : Нац. ун-т ДПС України, 2011. 149 с.
25. Урри Дж. Офшоры ; пер. с англ. Е. Головляницыной. Москва: Дело РАНХиГС, 2017. 288 с.
26. Міжнародні фінанси: навч. посіб. / О. М. Мозговий, Т. Є. Оболенська, Т. В. Мусієць та ін.; за ред. О. М. Мозгового. Київ: КНЕУ, 2005. 558 с.
27. Карлін М. І., Івашко О. А. Інвестиційні офшори: навч. посіб. Луцьк: ВежаДрук, 2017. 292 с.
28. The Use of Offshore Tax Havens by Fortune 500 Companies. Offshore Shell Games: website: <https://itep.org/wp-content/uploads/offshoreshellgames2017.pdf>. (Last accessed: 02.01.2021).
29. Dirty Money and Offshore: Magnitudes and Measurements: http://www.taxjustice.net/cms/front_content.php?client=1&lang=1&parent=91&subid=91&idcat=103&idart=114 (Last accessed: 10.12.2020).
30. Price of Offshore: http://www.taxjustice.net/cms/front_content.php?client=1&lang=1&parent=91&subid=91&idcat=103 &idart=114 (Last accessed: 15.01.2021).
31. How Capital Rules the World. Offshore Finance : website: https://www.researchgate.net/publication/330713868_Offshore_Finance_How_Capital_Rules_the_World (Last accessed: 02.01.2021).
32. The Global Financial Centres Index 22 March (2019). Longfinance : website: https://www.longfinance.net/media/documents/GFCI_25_Report.pdf. (Last accessed: 02.01.2021).

33. Reigniting Radical Growth. Global Wealth: website: <https://www.bcg.com/publications/2019/global-wealth-reigniting-radical-growth.aspx>. (Last accessed: 02.01.2021).

34. International Monetary Fund, Monetary and Exchange Affairs Department. Offshore Financial Centers. IMF Background Paper, 2000. June 23.

35. Ahmed Zoromé. Concept of Offshore Financial Centers: In Search of an Operational Definition. IMF Working Papers from International Monetary Fund. 2007. No 2007/087: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2007/wp0787.pdf>. (Last accessed: 08.10.2021).

36. Indicators – World Bank Data : website: <https://data.worldbank.org/indicator>. (Last accessed: 18.10.2021).

37. Riley A. Dealing with the offshore economy. The threat of offshore finance to the west and how to deal with it: https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2019/04/Dealing_with_the_Offshore_Economy_.pdf. (Last accessed: 08.10.2021).

38. Уманців Ю. М., Швед Ю. А. Офшорне підприємництво у сучасній економіці. Київ : Атіка, 2004. 144 с.

39. Вергун В. А., Ступницький О. І. Іноземні інвестиції: офшорні зони та їх інституції в міжнародному бізнесі : навч. посіб. Київ: Київський університет, 2012. 415 с.

40. Ерицяян А. В., Азарян Р. Г. Использование офшоров в налоговом планировании. Москва: Экономика, 2011. 211 с.

41. Підгурська О. П. Тенденції міжнародної та національної антиофшорної політики. Формування ринкової економіки в Україні: зб. наук. праць. 2019. Вип. 35, ч. 2. С. 94–99.

42. Карлін М. І., Борисюк О. В. Фінансові офшори : навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2016. 239 с.

43. Україна і план BEPS: чому офшори відходять у минуле. Економічна правда: веб-сайт: <https://www.epravda.com.ua/projects/offshore/2019/10/29/652879> (дата звернення: 12.11.2021).

44. Мудрак Н. О. Проблеми реформування фіскально-податкової системи України у контексті деофшоризації.: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:2ZxxgmSw-TgJ:ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/download/594/590/+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення: 24.10.2021)

45. Токменко В. В. Сучасний стан та тенденції глобального регулювання офшорного бізнесу. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2014. Вип. 8, ч. 6. С. 35–38: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_08/275.pdf. (дата звернення: 16.11.2021).

46. Palan R. The Offshore World: Sovereign Markets, Virtual Places, and Nomad Millionaires. Ithaca, N.Y., L., 2003.

47. ICC. Statement on Controlled Foreign Corporations (CFC) Rules: [http://www.iccwbo.org/Advocacy-Codes-and-Rules/Document-centre/2003/ICC-Statement-on-Controlled-Foreign-Corporations-\(CFC\)-Rules/](http://www.iccwbo.org/Advocacy-Codes-and-Rules/Document-centre/2003/ICC-Statement-on-Controlled-Foreign-Corporations-(CFC)-Rules/) (Last accessed: 12.06.2020).

48. Літвінчук І. А. Правове становище офшорних і вільних економічних зон : науково-практ. посібник. Київ: Видавець Фурса С.Я.; Київ: КНТ, 2006. 292 с.

49. Hartmann P., Maddaloni A., Manganelli S. The euro area financial system: structure, integration and policy initiatives. Oxford Review of Economic Policy. 2018 № 19 (1). P. 180–213.

50. The Pandora Papers and the threat to democracy: <https://socialeurope.eu/the-pandora-papers-and-the-threat-to-democracy> (Last accessed: 28.10.2021)

51. Pandora Papers show how tax havens are part of the global inequality problem:

<https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2021/10/04/1043159480/pandora-papers-show-how-tax-havens-are-part-of-the-global-inequity-problem> (Last accessed: 07.11.2021).

52. Pandora Papers leak highlights importance of third-party due diligence: <https://www.pinsentmasons.com/out-law/analysis/pandora-papers-leak-highlights-importance-of-third-party-due-diligence> (Last accessed: 14.11.2021)

53. Внешняя торговля, офшор, налоги, банки : справочник / сост. И. Ермаченков [и др.] ; гл. ред. Г. Н. Вачнадзе. Москва, 2002. 146 с.

54. Валентинова А. Битва с офшорами» на высоком уровне. Финансовый контроль. 2013. № 9 (142). С. 12–17.

55. Державна служба статистики : веб-сайт: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 12.10.2021).

56. Національний банк України : веб-сайт: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index> (дата звернення: 12.12.2020).

57. Міністерство Фінансів України : веб-сайт: www.minfin.gov.ua/ (дата звернення: 12.10.2021).

58. Онищенко С. В. Бюджетна безпека України: сутність, загрози та шляхи забезпечення : монографія. Київ: Знання України, 2017. 320 с.

59. Васильців Т. Г., Левицька О. О., Василечко Н. В. Удосконалення інституціонального забезпечення державної політики протидії ухиленню від сплати податків з використанням офшорних юрисдикцій в Україні. Економіка та держава. 2020. № 3. С. 17–22.

60. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збору даних та інформації, необхідних для декларування окремих об'єктів оподаткування : Закон України № 1117-ХІІ від 17.12.2020 р.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1117-20#Text> (дата звернення: 27.10.2021)

61. Проект Закону про повернення капіталів, що перебувають та зареєстровані в Республіці Кіпр, офшорних зонах та інших юрисдикціях, звільнених від подвійного оподаткування, або тих, що мають пільговий режим оподаткування № 1112 від 28.11.2014 р.: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52532 (дата звернення: 27.10.2021).

62. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про податковий суверенітет України та офшорні компанії» № 4381 від 12.04.2016 р.: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58675 (дата звернення: 27.10.2021).

63. Проект Закону про податковий суверенітет України та офшорні компанії № 4380 від 12.04.2016 р.: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58674 (дата звернення: 27.10.2021).

64. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо запровадження податку з операцій з офшорними юрисдикціями № 4413 від 13.04.2016 р.: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58712 (дата звернення: 27.10.2021).

65. Проект Закону Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо встановлення кримінальної відповідальності для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за підприємницьку діяльність із використанням офшорних зон та визначення підслідності злочину) № 4439 від 14.04.2016 р.: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58749 (дата звернення: 27.10.2021).

66. Проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо запобігання розмиванню бази оподаткування та перенесенню прибутку в офшорні зони» № 4636 від 11.05.2016 р.:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59033 (дата звернення: 27.10.2021).

67. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо оподаткування прибутку контрольованих іноземних компаній) № 6502 від 25.05.2017 р.: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61888 (дата звернення: 27.10.2021).

68. Железняк В. Ю., Остропольська Є. В. Тенденції розвитку інвестиційних відносин України з офшорними зонами. Вісник МНТУ. Сер. Економіка. 2015. № 2 (5). С. 51–57.

69. Левитская В., Старостина Т. Офшоры и налоговые гавани США. Мировое и национальное хозяйство. 2012. № 4 (23).

70. План дій BEPS: ключові аспекти для України / Міністерство фінансів України: https://www.mof.gov.ua/storage/files/2020_BEPS.pdf (дата звернення: 14.10.2021).

ДОДАТКИ

Додаток А

SUMMARY

Ivanova L. S. Offshore business development in the world: current trends and the problem of deoffshorization. – Masters-level Qualification Thesis. Sumy State University, Sumy, 2021.

The master's thesis focuses on the theoretical and organizational bases of offshore business functioning and essential aspects of offshore zone concept. In the thesis the current state of offshore business development and the peculiarities of the largest offshore jurisdictions functioning are studied. The offshore mechanisms influence on the Ukraine's economic and financial security is revealed and the ways of counteracting offshorization are determined.

Keywords: deoffshorization, offshore business, prospects of offshore mechanisms, problems of deoffshorization, the current state of offshore business.

АНОТАЦІЯ

Іванова Л. С. Розвиток офшорного бізнесу у світі: сучасні тренди і проблема деофшоризації. – Кваліфікаційна магістерська робота. Сумський державний університет, Суми, 2021 р.

У роботі досліджено теоретико-організаційні основи функціонування офшорного бізнесу та сутнісні аспекти поняття «офшорна зона». Досліджено сучасний стан розвитку офшорного бізнесу та особливості функціонування найбільших офшорних юрисдикцій. Розкрито вплив офшорних механізмів на економічну й фінансову безпеку України та визначено шляхи протидії офшоризації.

Ключові слова: деофшоризація, офшорний бізнес, перспективи офшорних механізмів, проблеми деофшоризації, сучасний стан офшорного бізнесу.

FOREIGN LITERARY SOURCES REFERENCING

Argilés-Bosch J., Ravenda D., & Garcia-Blandón, J. E-commerce and labour tax avoidance. *Critical Perspectives on Accounting*. 2020: <https://fardapaper.ir/mohavaha/uploads/2020/11/Fardapaper-E-commerce-and-labour-tax-avoidance.pdf>.

This paper aims to provide empirical evidence of the effects of e-commerce on labour tax avoidance (LTAV), namely the amount of social security contributions (SSC) paid and reported by the firms.

This study evidences one of the adverse effects of e-commerce on labour tax avoidance, and more precisely in the loss of firms' social security contributions. With a sample of French ecommerce and traditional retail firms, authors find that labour tax avoidance is significantly higher in e-commerce than in traditional retail firms. The authors discuss and conclude on the adverse effects of the digital economy and e-commerce on employees' welfare and social wellbeing.

So, this study performs an empirical analysis of the influence of e-commerce on LTAV. The authors estimate a regression model with a panel data sample of French e-commerce and traditional retail firms. Despite their study uses French data, its results and conclusions may be extended to developed countries, and specially to European countries, with similar labour relations regulations to those that apply in France. The authors find that e-commerce firms are significantly more labour tax avoidant than traditional firms.

Grundy M., Nathan A. *Offshore business centres: a world survey*. London: Sweet & Maxwell, 2013. 137 p

The authors paint an extensive and detailed picture in this book of international tax planning. They consider each jurisdiction in Part 1, from Anguilla to Vanuatu, setting out a discussion of the financial services available in each location. Both authors provide a useful coverage of the legislation and workings of each offshore jurisdiction, and they explain, in some detail, how each location functions in relation to different vehicles and structures.

The book also provides a flavour of the business environments in various regimes and explains how the respective jurisdictions and their legal or fiscal frameworks are perceived on the international stage.

Part 2 is a shorter section devoted to four relevant talks given to the International Tax Planning Association covering: «The OECD and the Offshore World», «Tax Information Exchange Agreements», «Holding Companies in Europe: An Overview», and «The Smith Story» together with a list of the advisory panels in the various locations at the back.

The book succeeds admirably here with its main aim of setting out the heavy detail of what each location has to offer the tax planner. Grundy & Nathan give practitioners an understanding of the complex intricacies of the different offshore jurisdictions covered here. The book is an important aid international tax planning which states, in each location, the local treatment of income and CGT and the use of tax treaties.

This book says, in its introduction, that it is for information purposes and does not constitute legal advice. However, in its own way, the book is an indispensable and complex financial advice handbook which succeeds in its purpose of putting detailed information on offshore business centres in a wider context of the individual countries' tax systems, and they are spot on here.

Hartmann P., Maddaloni A., Manganelli S. The euro area financial system: structure, integration and policy initiatives. *Oxford Review of Economic Policy*. 2018 № 19 (1). P. 180–213.

This paper describes the main developments in the euro area financial markets before and after the introduction of the single currency. It first compares the financial structure of the euro area with that of the United States and Japan. It documents how the euro area financial structure is placed somewhat in between those of these two countries, with financial institutions playing an important role, but with market based instruments developing further. It then looks at the evolution of the euro area financial structure in the last few years. It shows how the importance of government financing has gradually diminished in the period under review, while one of the most dynamic financial market developments was the expansion of the market for corporate bonds. The increased bond issuance, however, has not yet led to a regime shift in which market-based instruments have to a significant extent substituted loans and private equities as the primary means of corporate financing in continental Europe.

Interestingly, in various dimensions the financial structure of euro-area countries seems to become more diverse over time. The authors assess the progress towards financial integration in the most important euro-area financial segments, namely money, bond, and equity markets, as well as banking. The available data suggest that the unsecured money market strongly integrated with the introduction of the euro, as the single currency and related euro-area-wide large-value payment systems link the different countries well. The same cannot be said, however, about the repo market. Government bond markets also integrated considerably with the EMU convergence process, but they still exhibit some small (but non-negligible) cross-country yield differentials since January 1999, that cannot be explained with credit risk. Moreover, as different sovereigns focus their issuance on different maturities, there is no single homogeneous benchmark yield curve, which hinders arbitrage and derivatives pricing. As the euro made primary corporate bond markets more contestable, in particular

regarding foreign competition, one important factor in the development of this market was a considerable reduction of underwriting fees.

Also, some progress occurred in the integration of euro-area equity markets, as stock exchanges in a few countries merged to form Euronext and professional asset managers replaced country allocation by sector allocation strategies. Powerful obstacles to the further integration of repo, bond and equity markets remain the still fragmented securities settlement industry in Europe, which charges much higher fees for cross-border transactions than for domestic transactions, and differences in legal systems.

Overall, while asset holdings have become more international in the euro area since the introduction of the single currency, securities markets are still much less integrated than in the US. In the area of retail banking the increased homogeneity of interest rates seems to be driven more by macroeconomic convergence than by market integration. For example, cross-border loans to non-banks have somewhat increased, but remain a very small fraction of total lending. This is quite different in wholesale activities, as inter-bank lending jumped up with the introduction of the euro and banks' cross-border securities holdings also expanded considerably.

Finally, the paper discusses in detail the most important high-level policy initiatives to foster financial integration in Europe: the Commission's Financial Services Action Plan, the Lamfalussy Committee of Wise Men and the application of its work to all financial sectors, as well as the work of the Giovannini Group. The authors review the main microeconomic and legal reforms identified in and tackled after these initiatives, and we document the institutional changes to which they led. For example, recent institutional changes for cross-border supervisory co-operation seem to have laid out the path through which a more centralised European supervisory structure may emerge in the future.

Palan R. *The Offshore World: Sovereign Markets, Virtual Places, and Nomad Millionaires*. Ithaca, N.Y., L., 2003.

In the single most comprehensive account of the offshore economy, Ronen Palan investigates the legal spaces, unregulated and yet maintained and supported by the state system, that have emerged for purposes of international finance, tax havens, export processing zones, flags of convenience, and e-commerce.

The author emphasizes that the atlas of contemporary capitalism is curious indeed. A desperately poor and civil-war-wracked nation, Liberia, is the world's shipping superpower; the Cayman Islands the fifth-largest financial center in the world; land-locked Zurich a venerable «offshore» banking center. Indeed, it is estimated that half of the global stock of money passes through tax havens. The logic of the offshore world, where millionaires and corporations roam in search of financial advantage, is slippery. It challenges many conventional assumptions about power and economics.

Palan believes that a rapidly expanding offshore economy is now producing a new market in sovereignty; states have discovered that their rights to write law may be used as a commercial asset. This commercialization of sovereignty, he asserts, undermines the legitimacy of the nation-state and supports a form of nomadic capitalism.

«The Offshore World» is a subtle and intriguing look at one of the global economy's most prominent features. Ronen Palan asks bold, provocative questions regarding the relationship between sovereignty and the offshore economy and its relevance to state formation, globalization and the fate of the nation-state.

The author explores the important concept of “offshore” with a high level of detail and theoretical sophistication. He illuminates aspects of state sovereignty that have not been fully described elsewhere. So, this book will extend our understanding of how contemporary international society emerged over the last century, while providing insight into how concepts like “offshore” reshape our thinking about economic phenomena.